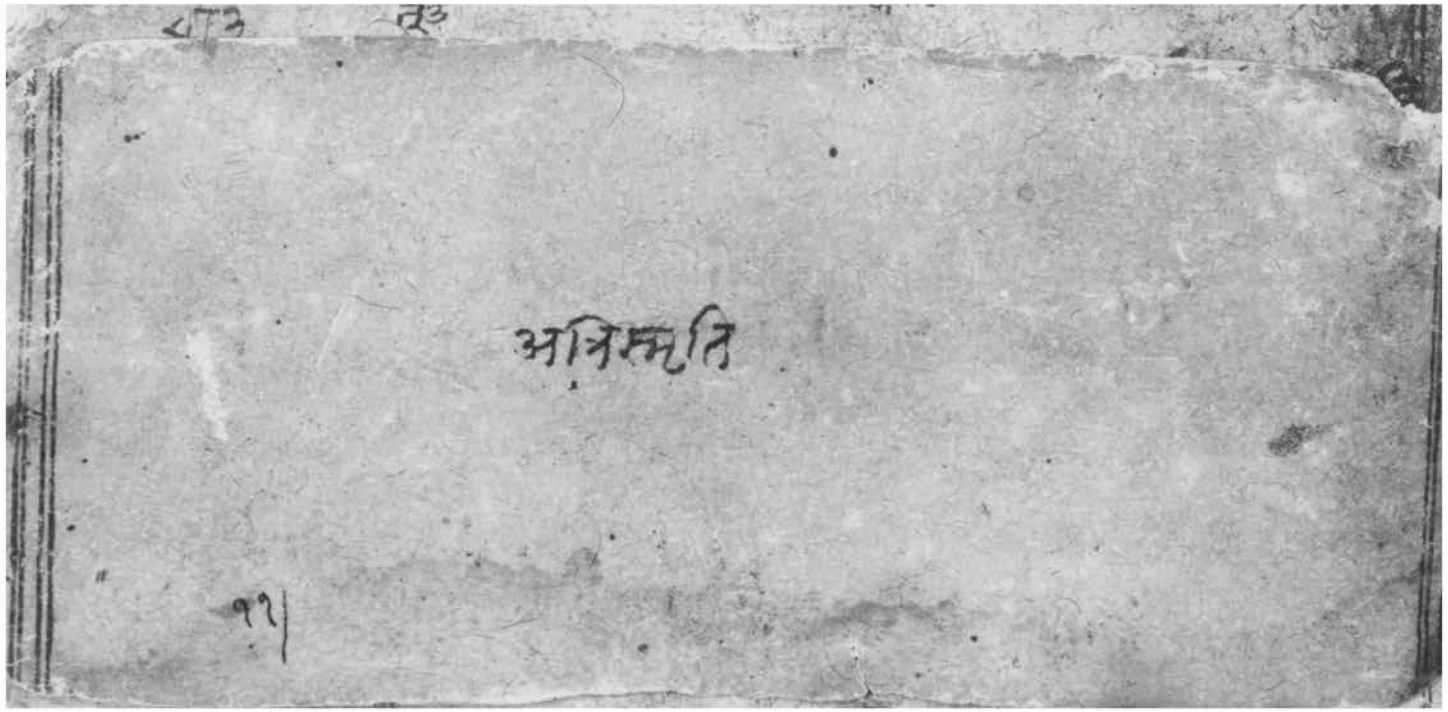
अग्निस्मृति

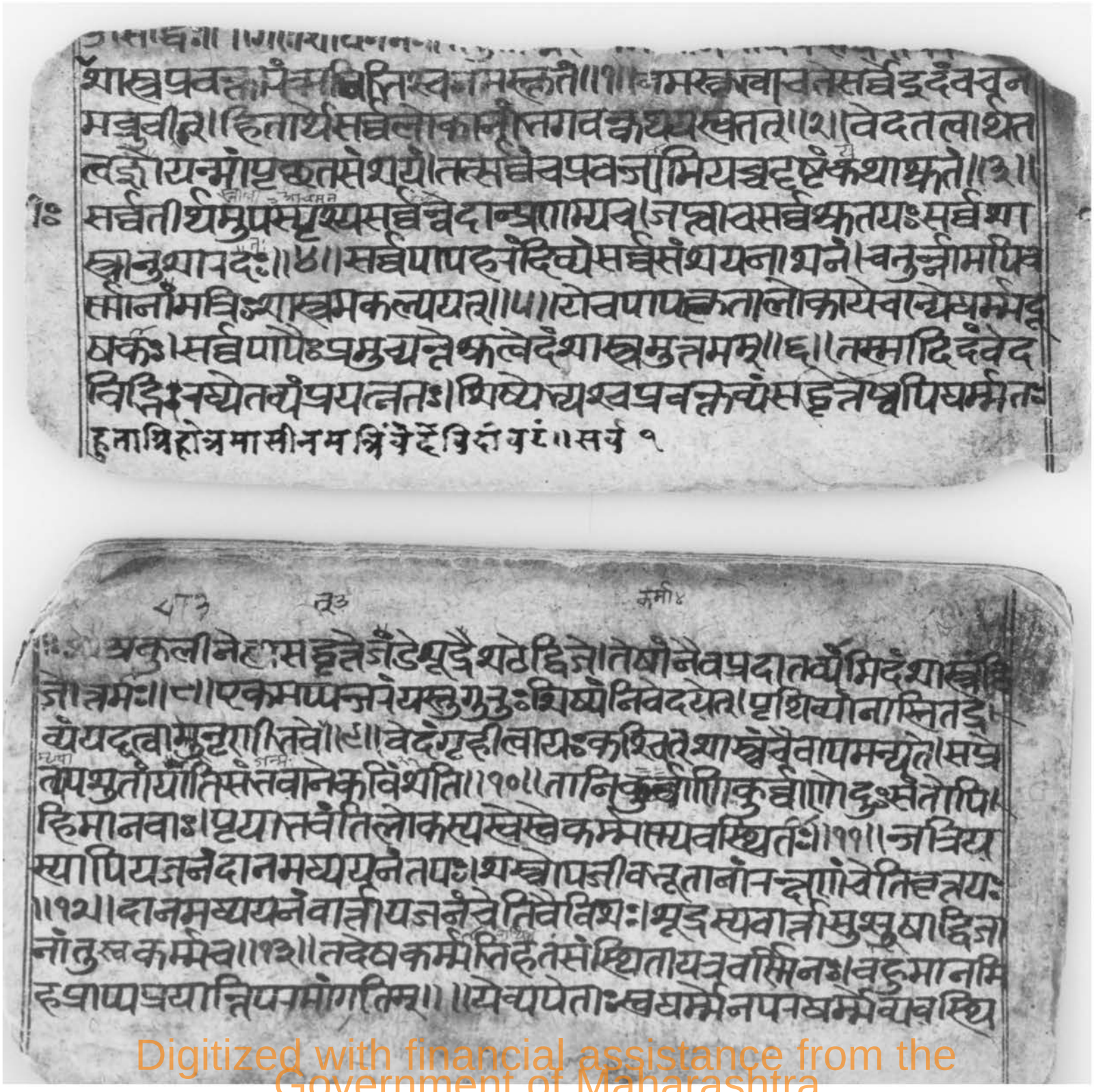

शास्त्रप्रवक्तारमेकमित्यस्यनमस्कृतौ॥१॥नमस्कृत्वातसर्वेइदंवचन
मब्रुवन्॥हितार्थंसर्वलोकानांभगवन्कथ्यतांत्वत॥२॥वेदतत्वार्थत
त्वज्ञोयन्मोक्षकृतसेश्रयोतत्सर्वंप्रवदाभियद्वृत्तंकथाश्रुते॥३॥
सर्वतीर्थमुपस्पृश्यसर्वज्ञदान्तामयज्वानत्वासर्वक्रतयःसर्वशा
स्त्रानुशासनः॥४॥सर्वपापहरंदिव्यंसर्वसंशयनाशनं॥वनुर्नामपि
त्रमानांमत्रिशास्त्रमकल्पयत्॥५॥योवपापकृतालोकायेवान्येधर्म
वर्कः॥सर्वपापैःप्रमुच्यन्तेश्रुत्वेदंशास्त्रमुत्तमं॥६॥तस्मादिदंवेद
विद्भिःश्रोतव्यंप्रयत्नतः॥शिष्येभ्यश्चप्रवक्तव्यंसइत्येषधर्मतः
हुताग्निहोत्रमासीनमग्निंवेहविदांवरं॥सर्व ९

अकुलीनेहंससृतेजैंडेमूढैशठेद्विजातिषौनेवप्रदातव्यमिदंशास्त्रंवि
ज्ञातमं॥८॥एकमप्यक्षरंयस्तुगुरुःशिष्यंनिवेदयेत्॥पृथिव्योनास्तितद्द्र
व्यंयद्दत्वानृणोभवेत्॥९॥वेदंगृहीत्वायःकश्चित्तेशास्त्रेवैवापमन्यते॥सप्त्र
तमृतोयोतिसंस्तवान्कविंशति॥१०॥तानिकुष्ठाणिकुष्ठाणिदुःखेतोपि
हिमानवाः॥पृथ्यास्त्वंतिलोकस्यस्वेकर्मण्यवस्थितः॥११॥नक्षत्रिय
स्यापियजनेदानमध्ययनेतपः॥शस्त्रोपजीवस्तुतानांनक्षणंवेतिहत्रयः
॥१२॥दानमध्ययनंवार्तायजनंवेतिवैविशः॥शूद्रस्यवार्तासुश्रुषाद्विजा
नांतुस्वकर्मसु॥१३॥तदेवकर्मेतिहतंसंस्थितायत्रवर्तिनः॥वहुमानमि
हप्राप्यप्रयान्तिपरमांगतिं॥॥येचपेताःस्वधर्मेनपरधर्मेवावस्थि

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

ताः।तेषांसास्तिकोराजास्वर्गलोकेमहीयते॥ ॥ग्रामीयेसंस्थितोद्धर्मं
शूद्रोपिस्वर्गमश्नुते।पञ्चधर्मोत्तवव्याख्यायास्वरूपंपशवत॥ ॥वक्ष्यो
राज्ञासवैशूद्रेजपहामपस्वयंहा।यतस्तुराङ्हेतासोयथावद्भिःसतं
ज्ञले॥ ॥प्रतिग्रहोध्यापनंचयाज्यापिक्रयविक्रयं।वर्तुत्तिंपिप्रायंते
जत्रविट्वपनेस्मृते॥ ॥सद्यःपतितमोसनलाजयालवणानंच्यहं
शूद्रोत्तवतिषाम्नणाःजीविक्रयंत॥ ॥अत्रतौन्नयीयानायत्रस्तेजवा
द्विजाः।तोयामेदंडयद्राजाचोरोत्तकप्रदेडवत॥ ॥विद्वज्ञोज्यमविद्वांसो
येषुराज्यंकुतुंजते।तान्यनाहस्थिमिछंतिमृद्धजीयतेलये॥ ॥प्रश्नणा
विदोविदुषान्सद्यंगास्त्रविशारदः।तत्रवर्षतिपज्जन्योयत्रतंपूजयेन्नृपः॥

यालोकास्त्रयोवेदास्त्रयाश्रमास्त्रयोग्नयः।एतेषांम्जनार्थायुसंस्कृत्योब्र
ह्मणापुरा॥ ॥ज्ञत्संन्यसमादायमोनंकुर्वन्नियेद्विजाः।दिव्यवर्षसहस्राणि
स्वर्गलोकेमहीयते॥ ॥यएवंकुरुतेराज्ञागुणादोषपरीज्ञनेयशःस्वर्गंच
पत्वंचपुनःकोर्थंसअर्छति॥ ॥दुस्थस्यदंडःस्वजनस्यपूजान्यायेनकोशस्य
वर्सप्रवृद्धिःस्वपक्षपातोर्थिषुराष्ट्रजापैवेवयज्ञाःकथितानृपानो॥ ॥
यत्पजापालनेपुण्यमाप्नुवंतिहपार्थिवः।नतत्क्रतुसहस्रेणाप्नुवंतिद्वि
जोत्तमाः॥ ॥अलंतेदेवखातानोहृदेषुसंनिमुखाञ्छृत्यचतुरःपिंडान्
पांकेस्नानमाचरेत॥ ॥वमीशुक्रमसृङ्मज्जामूत्रविट्कफोविण्मुखाश्लेष्म
वश्रौषिकास्वेदाद्वादशैतेनृणांमलाः॥ ॥जणंऋणंक्रमेनैवमुद्दिशु

कामणीषितिः। मृद्वानिशुद्धेतपूर्वेवत्तेषोवचाविणा॥ ॥श्रोवमेमलमायु
सत्यनुसूयास्मृदादमौलज्जाणानिवविप्रस्यतथादानेदयापिव॥ ॥अस्ने
पविद्यावश्वसेसर्गोप्याप्यनिदितोः आवापेषुव्यवस्थानोश्रोवमित्यतिधीय
ते॥ ॥प्रसस्तोत्वासनेनित्यंप्रसन्नस्यवदनेनः एतद्धिमंगलेप्रोक्तंमृषिति
स्मवादिनिः॥ ॥अगुणाश्चपिनोहतिस्तोतिमंदगुणानपि। नरुसेज्ञानुदोषे
स्तुसानुसूयःप्रकीर्तिताः॥ ॥यनानेपीड्यतेयेनमुक्तेनश्रुक्तेनवाश्रत्यंतेन
कुर्वीतत्त्रनायासःसउच्यते॥ ॥यथोक्तेनकर्तव्यःसंतोषःसर्वयत्नेषुनहि
सेत्यवदंपिश्वसास्पृशापनिकीर्तिता॥ ॥वाह्यमाध्यात्मिकंवापिदुःखमुत्पा
दयतेपरेः। नकुप्यतिनवाहंतिदमइत्यभिधीयते॥ ॥परेवावंधुवर्गोवामित्रेव

यज्ञोवलयज्ञोंसापितृयज्ञोंतर्पनं। देवोहोमोबलिर्भूतोनृयज्ञोतिथिपू ८१ यज्ञोऽग्नि
वापा दि
श्रूपितथा। आत्मवद्दर्शितव्योहृदयेषापनिकीर्तिता॥ ॥यएतैस्त्रिभिर्युक्तो
गृहस्थोपित्रेद्विजः। सगच्छत्यमलस्थानेजायतेनदवेपुनः॥ ॥इष्यापूर्त
कर्तव्येमनुष्येनैवयत्नतः। इष्टेनलभतेस्वर्गेपूर्तेमोक्षोविधीयते॥ ॥अ
ग्निहोत्रेतपःसत्येवेदानांचैवपालने। आतिथ्येवैश्वदेवेचइष्टमित्यभिधी
यते॥ ॥अग्निहोत्रेतपःसत्येवेदानांचैवपालने। आतिथ्येवैश्वदेवेचइष्टमि
त्यभिधीयते॥ ॥वापीकूपतडागानिदेवतायतनानिचान्नप्रदानमानाम
पूर्तमित्यविधीयते॥ ॥इष्यापूर्तेद्विजातीनांसामान्योधर्मसाधने। अधि
कारीतत्त्वेज्ञाज्ञापूर्तधर्मेनवैदिके॥ ॥यमैस्तेवेनसततंनियमैर्नियमान्वि
दुः। यमोपेतमकुर्वाणोयमाच्चलतिवै द्विजे॥ ॥आनृशंस्येनमासत्यमहिंसा

दमयज्ञवो घातिप्रशायमाप्नुयेत्राद्धवेवयमादृशः॥ ॥यो वमिष्यात्तपो-
दानेस्वाध्यायोपस्थनिग्रहः। व्रतमौनोपवासेस्नानेचनियमादृशः॥
पतिनिघ्नःकुलमयीतीर्थवापिषुमज्जतायमुद्दिश्यनिमज्जेतऽव्यक्तागो
लत्तेतयः॥ ॥मातरंपितरंवापित्रातरंसुहृदंगुरुंयमुद्दिश्यनिमज्जेतद्व
दशोसेफलंतवत्॥ ॥त्यपुत्रोवकर्त्तव्यापुत्रघातिनिघिस्तथा।पिंडोव्क ४
हयारुतोयस्यात्वंचप्रयत्नतः॥ ॥पितापुत्रस्यजातस्यपश्येद्यदिवितोमु
खं।जणाममेसनेयोतिथमृतस्तेवजायते॥ ॥जातमात्रेणपुत्रेणपितृना
मनृणःपिता।तदङ्गस्तद्विनाशोपिननकान्नानयेरिसः॥ ॥त्रयेनवस्वः
पुत्राद्यद्येकोपिगयोव्रजेत्।यजेतेवाश्वमेधेननीलेवाऽवृषमुत्सृजेत्॥ ॥

लोहितोयस्तुवर्णेनमुखेपुच्छेवपोडुनः।स्वेतःश्रुवविषाणात्वंसनीलोऽ
यंजव्यते॥ ॥कांजातिपितरःसर्वेनृपकोत्तीर्निबोधगयायास्यतियःपुत्रः
सनस्त्रातास्विष्यति॥ ॥फल्गूतीर्थेनस्नात्वाऽस्वादेवेगदायवेगवांमी
षेप्रदाक्रम्यमुच्यतेब्रह्मदत्तयोः॥ ॥मरुनदीमुपस्पृश्यतर्प्पयेत्पिंडिदे
वताःस्वजनयोल्लतेलोकान्कुलंचैवसमुद्धरेत्॥ ॥सैकास्थानेसमुत्पन्ने
तन्दातोज्यविवर्जिते।आदायमुद्धिचजामितन्मेनिगदतःशृणु॥ ॥
अन्दापलवनेनोन्दोपिवेद्वासीसुवर्णेलोत्रिमात्रंशंखपुष्पीवाश्वा-
सणःपयसासह॥ ॥मदत्तोडाद्विजःकश्चित्तदज्ञानापिवतेजले।
प्रायश्चित्तंकथंतस्यमुच्यतेकेनकर्म्मणा॥ ॥पालाशविल्वपत्राणिकु

शाःपद्मउदुंबरेक्काथयित्वापिबेद्दापःत्रिरात्रेणैवशुद्ध्यति॥ ॥सायंप्रात
स्तुयःसंध्यांप्रमादातिक्रमेत्सकृत्।गायत्र्यास्तुसहस्रेणजपेत्सैवात्रमा
दितः॥ ॥नागाक्रान्तोथवासंध्यंस्थितोस्नानजपाद्विजः।ब्रह्मकूर्च्चं
यवेङ्गत्र्यादानंदत्वाविशुद्ध्यति॥ ॥गवांश्रृंगोदकेस्नात्वामंत्रानद्युप
संगमे।समुद्रदर्शनेवापिव्याहृतीस्तुत्रिरेवतु॥ ॥दंष्ट्रिकःश्वानःश्रृगा
लैस्तुदष्टोविप्रःप्रमादतः।हिरण्योदकसंमिश्रैर्घृतंप्राश्यविशुध्यति
॥ ॥व्रीहिणातुसुनोदंष्ट्रायैर्यूकेनदंशकेनवा।उदितेगुरुनन्दाचेद्व्यास
यःसुवर्त्तितेवत॥ ॥यस्यान्नेयदुच्छिष्टंभक्षितंस्याज्ञानतोद्विजः।दिन
त्रयंतुगायत्र्याजपेत्कृत्वाविशुध्यति॥ ॥रात्रियान्नेयदुच्छिष्टंभक्षितंवा

ज्ञानतोद्विजः।त्रिरात्रेणतुवेन्दुच्छिष्यथादोषेतथाविधे॥ ॥अन्नेज्यान्नेतु
लुप्तावस्त्रीशूद्रोच्छिष्टमेववाजघ्राणंसमस्तंचेत्सप्तरात्रंजलंपिबेत्
॥ ॥अनुच्छिष्टनसंस्पृष्टःस्नानंयेनविधीयते।तस्यचोच्छिष्टमश्नीयात्त
णमात्रंकदाचनेत॥ ॥अज्ञानात्प्राश्यविण्मूत्रेसुरासंस्पृष्टमेववापु
नःसंस्कारमर्हतित्रयोवर्णाद्विजातयः॥ ॥वपनंमेखलींदंडंनैन्दावर्यंच
तानिच।निवर्त्ततेद्विजातीनांपुनःसंस्कारमर्हति॥ ॥गृहःकुंडंप्रवन्दा
मित्रंतस्थिःसवदूषितोप्रयोज्यंकृमयेतोंडंसिद्धमन्नंतथैववा॥ ॥गृहा
निष्कुष्यतेसद्यंगोमयेनोपलेपयेत।गोमयेनोपलिप्याथकांस्यंनाद्या
द्यतःपुनः॥ ॥प्राश्यंमैत्रेयकुलपूतंतुद्विजाग्र्यकुशवारिभिःतैर्न्नैवाद्यु

न्ति तंवेश्मशुध्यतेनात्रसंशयः॥ ॥राजानिःस्वपवैद्योपिक्लाद्विदासितोद्वि
जः।पुनःकुर्वीतसंस्कारंपश्चात्तत्रयंवसेत्॥ ॥अतःपरंप्रवक्ष्यामि
तकस्यविनिर्णयं।प्रायश्चित्तंपुनश्चैवकथयिष्यामितःपरं॥ ॥एकाहा
द्शुध्यतेविप्रोयोग्निवेदसमन्वितः।विद्यालेकेवलवेदस्तुद्वीहीनोदश
भिर्दिनैः॥ ॥सव्रतीश्रोत्रियस्तुआहिताग्नितैस्तथैवच।माशौचमृतकं
स्त्रियस्यछेदनिष्पन्नगा॥ ॥ब्राह्मणोदशभावेणाद्वादशादेनतूमिपः।
वैश्यःपंचदशादेनशूद्रोमासेनशुध्यति॥ ॥सपिंडानांतुसर्वेषांगो
त्रजःसप्रयोजनः।पिंडान्नोदकदानेचशौचाशौचंतथापुनः॥ ॥चतुर्थे
दशमावेस्यात्षडहःपंचमेतथा।व्यहेचैवत्रिमात्रेस्याच्छौचमात्रंतुसप्त

तिः ३ शुद्धः शुध्येभ्वेद २ पुं॥ एकत्रसंस्थितानांभ्रातृणामेकभोजिनां ३ पुं।

मे॥ ॥अष्टमेदिनमेकंतुनवमेपंचमेद्वये।दशमस्नानमात्रस्यएतद्गोत्रा
स्यसूतकं॥ ॥मृतसूतेतुदासानांपत्नीनांवानुलोमिनां।स्वामितुल्येत्त
वेछौचंमृतेतत्तत्प्रियोनके॥ ॥एकरात्रंसपिंडानांमूनत्रीन्मेकभोजने
स्वामितुल्यौतवेछौचंवित्तस्यानंपृथक्पृथक्॥ ॥सर्वेसपिंडाःतृतीयेतु
सर्वेनेस्नानमाचरेत्।चतुर्थेसप्तमेज्ञातिःसादुपश्चःवविधिःस्मृताः॥ ॥
उद्धरीजातमक्तिनेंयथान्नेमृतसूतके।यावत्कालंनतेशाद्धेतुल्कावा
द्यायनेचरेत्॥ ॥सूतकान्नमयंमांसंयस्यपास्यतिमानवः।त्रिरात्रमु
पवासस्याद्दकरात्रेणतैपिबेत्॥ ॥महायज्ञक्रियानेतुनकुर्योमृतजन्म
नि।होमंतत्रप्रकुर्वीतशुष्कान्नेनफलेनवा॥ ॥सूतीशुध्यतिसूतीस्या

एकत्रसंस्थितानांभ्रातृणामेकभोजिनां ३ पुं। चतुर्थे सप्तमेतु सूतके चमशुद्धिर्भवेद्भ पुं॥ अग्नेः

DR. BHAU DAJI

त्सवयेसवयासद्। एतुणालक्षुशुध्येतेनलक्षुशुध्यति॥ ॥आयतू
र्थात्तवेत्स्रावःपातःपंचमषष्ठ्ययोः॥तत्रैवैत्रमृतीस्याद्दमादेमृतके
नवा॥॥वालत्वंतद्दशादूनपंचत्वेयदिगच्छतिः॥सद्यएवविशुद्धिस्यान
प्रतेनेवमृतके॥ ॥अजातदंतायेबालायेचगर्तोविनश्यतिः॥तत्रास्मि
न्नशौचकालेनशौचंनोदकंक्रिया॥॥दंताश्चेत्रमहारात्रोदंताकृमा
त्रिरात्रिद्दिने॥अविवाह्यासपूर्णाब्दोक्षिखाद्यादश्यनिर्दिनः॥॥अथामस्य
गवोगोद्यविवाहयज्ञमंडपेनाकुदर्शनमात्रेणमृतकेनविधीयते॥
॥॥कृतचूडेषकुर्वीतउदकंपिंडमेवच॥खषाकारंषकुर्वीतनामसं
ज्ञानमेवच॥॥यस्यवाग्रीयतेश्चैवमंत्रपूर्वंकृतंसति॥यज्ञेविवाहके

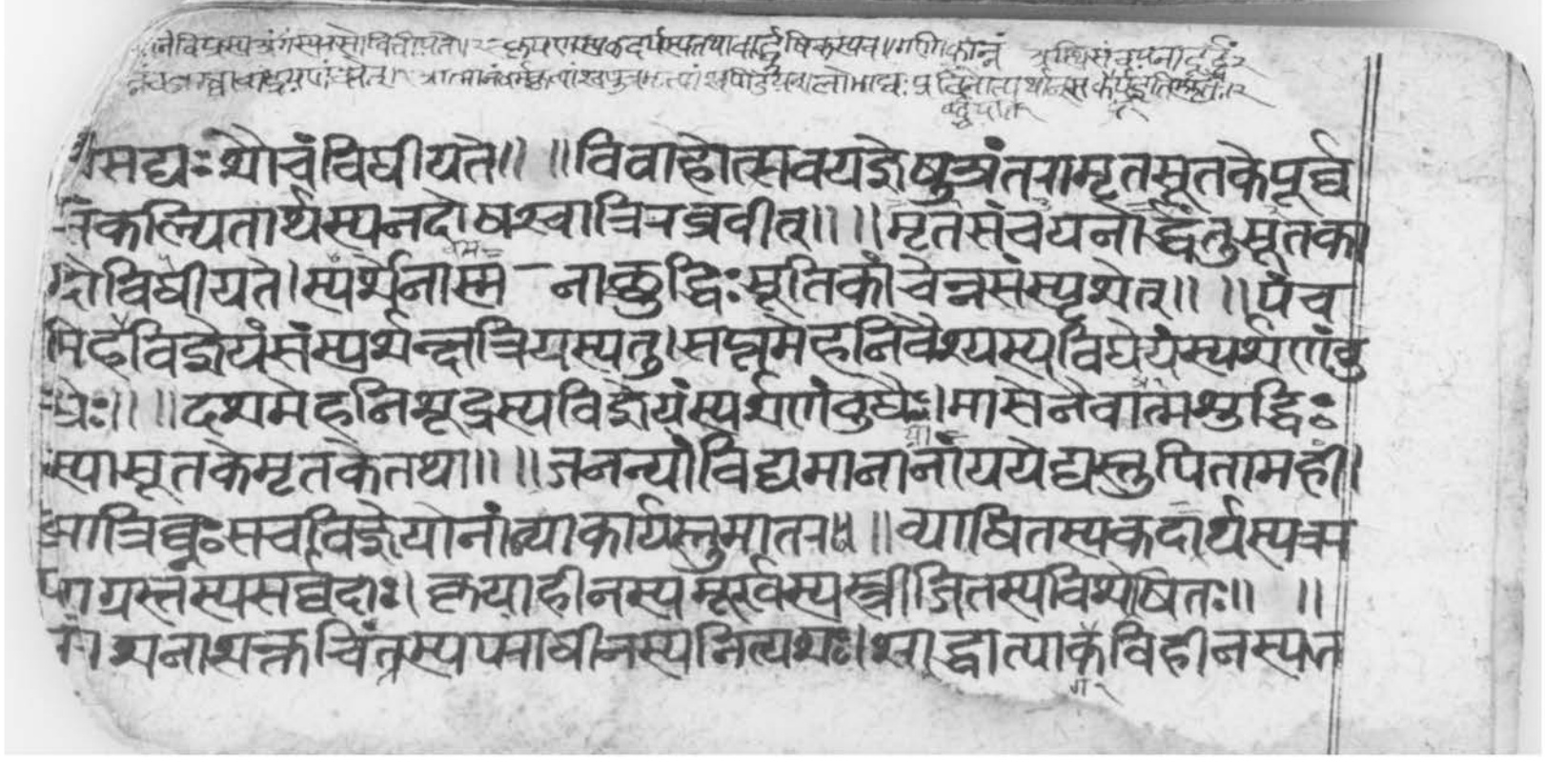

सद्यःशौचंविधीयते॥ ॥विवाहोत्सवयज्ञेषुत्रेतामृतमृतकेपूर्व
निकल्पितार्थस्यनदोषश्चाचिन्त्रवीत॥॥मृतसंवेयनोद्वेतुमृतका
हेविधीयते।स्पर्शनासमानाकुद्विःमृतिकौवेन्नसंस्पृशेत॥॥पैच
मिदंविज्ञेयंसंस्पृश्यंदाचियस्यतु।सप्तमदनिवेश्यस्यविधेयस्यशणेषु
त्रेः॥॥दशमेदनिशूद्रस्यविज्ञेयंस्यशणेदुधेः।मासेनैवात्मशुद्धिः
स्यामृतकेमृतकेतथा॥॥जननेयोविद्यमानानोंययेद्यस्तुपितामही
आत्रिवृःसविज्ञेयानोंद्याकार्यस्तुमातृषु॥॥व्याधितस्यकदार्यस्यम
दाग्रस्तेस्यसद्यदाः।क्षयादीनस्यमूर्खस्यस्त्रीजितस्यविशेषितः॥॥
पनाशक्तचित्तस्यपमादीनस्यनित्यशः।श्वाद्धात्याकंविहीनस्यन

तोसूतकेनवेत॥ ॥द्वेहस्तेपविवेतुकन्यायाकनुमेवच॥ लक्ष्
नेलक्षेदातुरन्यत्रात्रुभ्योतपनेमृते॥ ॥कुम्भमावेनधेनुगृहेद
कुजलेषुवाजायेववधिमूकेनदोषःपविवतने॥ ॥स्त्रीविदेशान्न
स्थवपतितब्रह्मजितेथवायोगशास्त्रनियुक्तेननदोषःपविवतने
पितापितामहाजस्यत्रयज्ञावापिकस्यवित्।अग्निहोत्रविकानास्तिन
दोषःपविवतने॥ ॥तार्यायामनरोपन्हेदेशात्तगोतापिवा॥अधिका
न्तेवपुत्रस्तथापातकसंयुते॥ ॥ज्यच्या वातायदातिच्यदशेध्यान
ग्रविद्यते।अनुज्ञानस्यकुर्वीतयस्तस्यवचनेयथा॥ ॥नान्नयंपवि
दंतिनवदानतपेसिवानवश्राद्धंकनिवस्यदषलायावकन्यका

ग्रातस्माद्धर्ममदाकुर्यात्श्रुतिस्मृत्युदितंवयत्।नित्यंनैमित्तिकंकाम्यं
प्रश्वस्वर्गस्यसाधनं॥ ॥एकैकंवद्ध्येतिपंडंमुक्तोहस्तवदासयत्।अ
मावास्यानतुंजीतएषचोदायनाविधिः॥ ॥एकैकंग्रासमश्नीयात्त्रय
नित्रीणिपूर्ववत्।त्रयहात्यनवनाश्नीयादतिहाकृतदुच्यते॥ ॥वेदात्यास
नतेन्तानेमहायज्ञहयापनेनस्पृशेतीहपापानिमहापातकजान्यपि॥ ॥
वायुतन्दोदिवातिद्वाविंनीलापुसूर्यदृकूजप्त्वासप्तवेगायत्र्यासुद्धि
ब्रह्मवधादृते॥ ॥पद्मादुंवरविल्वश्वकुशाश्वत्थपलाशयोः।एतेषामुदके
पीत्वापापाहकृतदुच्यते॥ ॥पंचगव्यंवगोजपेदाधिमत्रेसहृते।यप्त्वा
सहुपवासेतेहकृसोतपनेमृते॥ ॥एथकसोतपनेइत्येष डदः सा

वासकः सप्तदिनतुल्कक्षोमहासोतपनेस्मृते।यदहःसायंयदहःप्रातर्य
हुतुल्केवयावितेयदहरपनेनवाश्नीयात्प्राजापत्यविधिःस्मृतः॥सायंतु
द्वादशग्राशःप्रातःपंचदशःस्मृतः।त्र्यावितेस्तुविंशतपनेस्त्वेनमन
स्मृतः॥कुक्कुटांडप्रमाणस्यायावद्दृश्यविशन्मुखे।एतद्ग्रासविज्ञानी
याद्ध्यर्थेकायशोधने॥यदमुष्मेपिवदापन्यदमुष्मेवितयः।य
दमुष्मेघृतंपीत्वावायुक्तदिनत्रये॥षट्पलेवापिवदापत्रिपलेवप
यःपिवेत्।पलमेकंतुवेसर्पिस्तत्तत्कृच्छ्रंविधीयते॥यदहुतुदधिनातु
तोयहुतुल्केवसर्पिषा।जीर्णेनेवयहुतुल्केवायुक्तदिनत्रये॥त्रि
पलेघृधिजीर्णेतुपलमेकंतुसर्पिषः।एतदेवव्रतंपुण्यंदेविकंकृच्छ्रमु
दी

यते॥एकान्नेनान्नतोनतथैवायावितेनच।उपवासेनवैकेनपादकृच्छ्र
प्रकीर्तितः॥हुतुल्कातिहुतुल्कयमाद्यिवसानेकविंशति।द्वादशाहोपवा
सेनपराकःपरिकीर्तितः॥पिण्याकश्यामतंडुलसूनोपवासतः।
एकैकमुपवासस्यात्सोमहुतुल्कःप्रकीर्तितः॥एषांत्रिरात्रमन्यासाद्य
कस्यथाक्रमेतुलापुरुषइत्येषज्ञेयःपंचदशादिकः॥कपिलागोस्तुदु
ग्धावाकनाज्ञेयःपयःपिवेत्।एषव्यासहुतःहुतुल्कःश्वपाकमपिशोधयेत्
॥निशायोस्नाजनेश्वेवतद्वेयंनक्तमेवच।त्रिनाह्यषुपापेषुचोदाधनमु
पोहने॥त्रिगुणसोमादितिर्यङ्नैःयत्पद्विगुणदक्षिणा।यत्फलेसमवाप्नो
तियथाहुतुल्कृच्छ्रपोधनः॥वेदव्यासमतेनान्नेनित्यंशास्त्राण्येवन्यायतःशो

वमृच्छार्यत्तिनतोगृहस्थोपिद्विमुच्यते॥ ॥उक्तमेतद्द्विजातीनोमदर्थेश्रूयता
मिति॥अतःपरंव्रवीमिस्त्रीशूद्रपतनानिच॥ ॥जपन्नपस्तीर्थयोत्रा
व्रज्यामेत्रसाधनोदेवतासाधनैवैवस्त्रीशूद्रपतनानिच॥ ॥पत्योजीवति
यानारीउपोष्यव्रतचारिणी॥आयुष्यंहरतेतस्तुःसानारीनरकंव्रजेत्॥ ॥
तीर्थस्नानार्थिनीनारीपतिपादोदकंपिबेत्॥एकनामपिविप्रोक्तोपतिना
धिकस्तथा॥ ॥जीवंस्तंनिवामोगीमृतंवापिसुदक्षिणे॥श्राद्धेयज्ञेविवा
हेचपत्नीदक्षिणातःसदा॥ ॥सोमःशौचंददौतासांगंधर्वश्चस्तथाग्नि
॥पावकःसर्वमेध्यत्वंमेध्यावेयोषितास्त्रियः॥ ॥उत्पातमार्गगतेच॥
तोघहोमेतिदानुगे॥तेनकन्यायतःकृत्वायेनवाणेप्रशाम्यति॥ ॥

न्मनाब्राह्मणश्चैवसंस्कारैर्द्विजउच्यते॥विद्ययावापिविप्रत्वंश्रोत्रियस्त्रि
तेनवै॥ ॥वेदशास्त्राणिधीतेयःशास्त्रार्थंचविचारयति॥तदासोवेदवि
प्रोक्तोवक्त्रंतस्यपावनं॥ ॥एकोपिवेदविद्धर्मंयंविप्रंद्विजोत्तमः॥स
द्विजःपरमोधर्मंनाज्ञानामयुतैर्युतैः॥ ॥पावकाइवदीप्ततेजपहोमेद्वि
जोत्तमाः॥प्रतिग्रहेनसाम्यंतेवाग्निरापइवपावकः॥ ॥तांप्रतिग्रह्यान्दो
षान्प्राणायामेद्विजोत्तमः॥नाशयेतिदिविद्वांसोवायुर्मर्मेवानिवं
तत॥ ॥तुल्यमात्रोयदाविप्रत्राह्मणीस्तुतिभवति॥लक्ष्मीर्द्वलंयशस्तु
ज्ञत्रायुश्चैवप्रहीयते॥ ॥यस्तुयंतोजनशालायामासंस्थंप्रस्तुयेत्॥
नश्राद्धेनैवदातव्यंतुल्कावेदायनैवते॥ ॥पात्रोपस्थितेपात्रेयस्तु

शस्तनाब्रह्मपादस्तुआनुलोम्येद्वयोरपि॥ क्षत्रावशक्तिकायस्तु प्रोढमादसऽच्यते॥ वैश्यपात्रेऽपि

थाप्यनपस्पृशेत्तत्रान्नैवक्तोक्तंतुक्तावांद्रायुनेवनेत्॥ ॥दस्तेक्ज्ञा
लयित्वापःपिवेत्तुक्तादिजोत्तमः।तदन्नैमस्तुनेतुक्तेनिराशाःपितरो
गताः॥ ॥नास्तिवेदात्परंशास्त्रंनास्तिमातुःपरंगुरुं।नास्तिदानात्परंमि
त्रंइहलोकेपरत्रच॥ ॥अयात्रेष्वपियदत्तंदहत्याःसप्तमंकुलं।हव्यं
देवान्नगङ्गेतिकव्यंवपितरस्तथा॥ ॥आयसंनतुपात्रेतायदन्नमुप
दीयते।श्वानविष्ठासमंप्रोक्तादातावनरकंव्रजेत्॥ ॥तस्मादेतानितंदे
यंपात्रेनाथतृनेनव।नदद्याद्धामस्तेनआयस्तेनकदावनः॥ ॥मृन्मये
षुचपात्रेषुयःश्राद्धेनाजयेत्पितॄन्।अन्नदातावतोक्तावैदेवतोनमकं
जेत्॥ ॥अत्रतावन्मृन्मयेदद्यादनुज्ञातस्तुतैर्द्विजैःयेषावत्यप्रमाणस्या

दत्तेवातिनिन्दकं॥ ॥सैवर्णीयसतास्रेषुकांस्यनोप्यमयेषुव।स्निग्ध्रा
दातुर्नदोषास्तिस्निग्धेतुक्तेविकिल्बिषं॥ ॥नक्कांसमुक्तेजीयादापद्य
पिकदावनः।पलाभ्यांसद्यएवेतेयतयःकांस्यतोजनः॥ ॥कांस्यकस्य
वयत्पात्रेगृहस्थस्यतथैववा।कांस्यनोजीयतीत्येवपाङ्क्तयांकिल्बि
षंतयोः॥ ॥सौवर्णीमसतास्रेषुकांस्यनोप्यमयेषुव।स्निग्धेनदु
ष्यतेदुष्यतेवपिनिगद्यते॥ ॥यतीहस्तेजलेदद्याद्वेदद्यात्पुनर्जलेत
द्वेन्दोमनुतुल्यंवतज्जलंसंगमोपमं॥ ॥वरंभार्यकनीहस्तिमपिस्नेहयु
लादपि।एकान्नैनैवक्तोक्तव्येहरुस्यतिसमोयदि॥ ॥गोअनापादिवय
द्यस्तुसिद्धेतेजेगृहवसन।दशमावेपिवहन्यमापत्सुचहमेवच॥ ॥गोमू

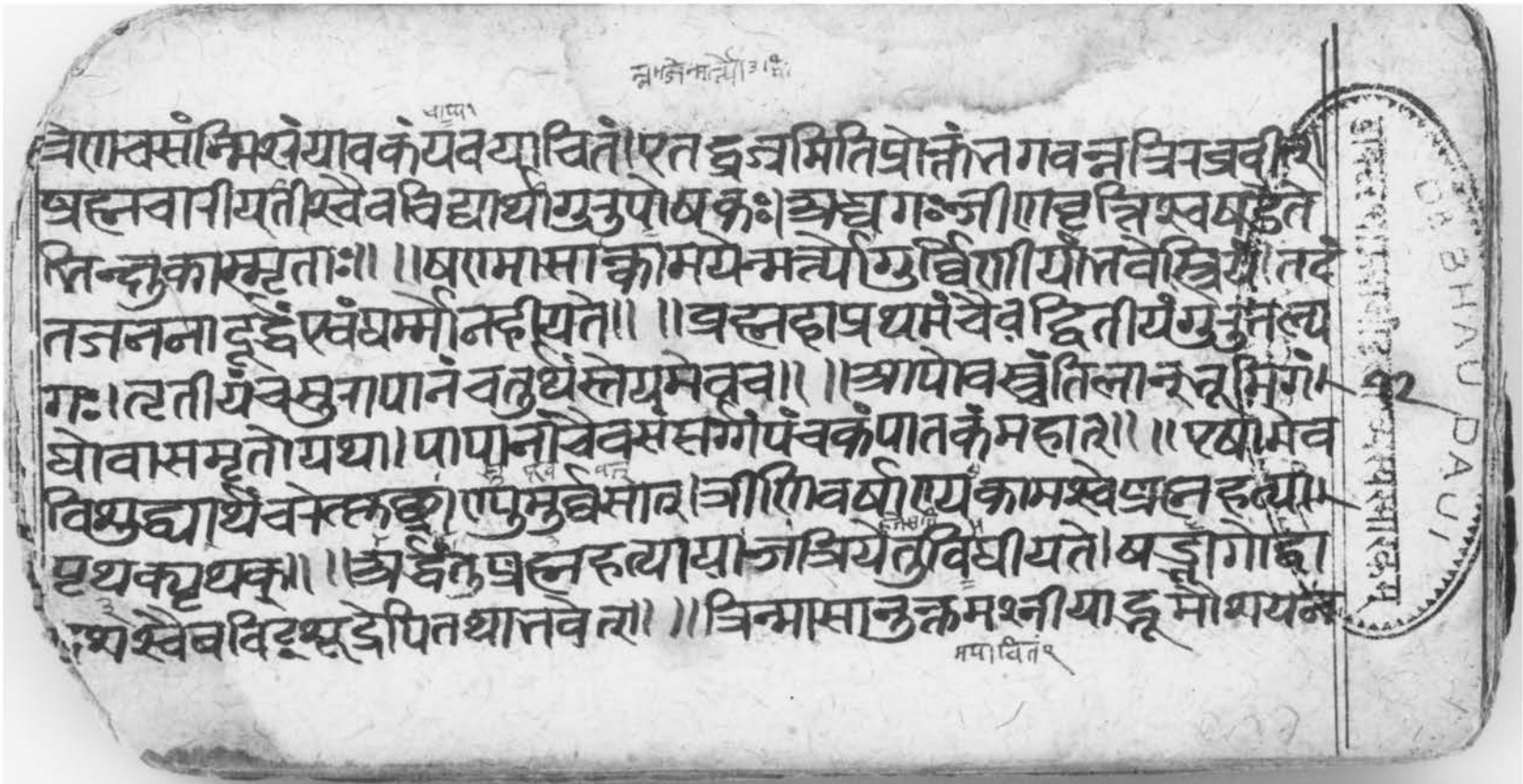

मेवच्च॥ स्त्रीघातः शुध्यतेष्येवंचरेत्तच्छ्राद्धमेववा॥ रजकेऽत्यग्नि कश्चेववेणुकर्मचजीवति॥ येतेषांयस्तुभक्तंके वेद्विजश्चाऽयणंचरेत् यद्यनेसर्वान्यजानांगमनभाजनेससंप्रवेशने॥ धाराकेणविशुध्यः स्याद्गवान्नत्रिरब्रवीन्नृ॥ चांडालभाडपुल्कसोयंपीत्वाचैवद्विजोत्तमाः॥ गोमूत्रयवकाहारःपक्षषट्त्रिंशाहन्यपि॥ संस्पृश्ययस्तुपक्वान्नंअन्यजैर्वाप्युदक्यया॥ अज्ञानोत्प्राश्यतान्प्राज्ञा प्रत्यर्धमाचरेन्नृ॥ चाडालभाण्डभक्तंके चानुवर्ण्यस्यनिष्कृतिः॥ चांद्रायणंचरेन्नक्षरेद्वाप्रसांतपनंचरेन्नृ॥ क्षत्रियःषट्रात्रमाचरेन्नृ

वैश्यः पंचगव्येनैवैचत्रिरात्रमाचरेच्छूद्रोदानत्वाविशुध्यति॥ अन्य
णानसंअनक्षाप्यसवासोस्नानमाचरेत्॥ नक्तभोजीभवेद्विप्रोघृतं
प्राश्यतिविध्यति॥ एकैरहंसमारूढोचांडालोब्राह्मणस्तथा॥ फलन्य
विरूढेतंतत्रप्रायश्चित्तंकथंभवेत्॥ ब्राह्मणान्नसमक्षाप्यसवासा
स्नानमाचरेत्॥ आहोरात्रोषितोभूत्वापंचगव्येनशुध्यति॥ एकशा
स्त्रोसमारूढोचांडालोब्राह्मणोयदा॥ परान्यतिरिक्तंयत्रप्रायश्चित्तंक
थंभवेत्॥ त्रिरात्रोपोषितोभूत्वापंचगव्येनशुध्यति॥ त्रयोम्लेछाग्यसंय
क्तंश्रुतिस्मृतिसमन्वितं॥ तत्रकृच्छ्रंत्रयःकृत्वाशुद्धिरयाग्निधीयते॥ सव
र्णेनैयेथाभार्यांगत्वाम्लेछस्यसंगतां॥ सचेत्तेस्नानमादायघृतस्यप्राशनेनच॥ के
राकीक्षीरवास्नायघृतंप्राश्यविशुध्यति संग्राहितामपत्यार्थमन्यैरपितथापुनः
चंडालेमेहश्चपचकापालव्रतधारणः॥ अकामतस्त्रियोगत्वापराकेणविशुध्यति

मतस्तुप्रसृतीवातत्समोनात्रसंशयः॥ सएवपुरुषस्तत्रगर्तीतूलाप्लुता
यतः तेलाभ्यक्तोहृताभ्यक्तोविन्मूत्रेकुरुतेद्विजः॥ अहोरात्रोषितो
भूत्वापंचगव्येनशुध्यति तेलाभ्यक्तहृताभ्यक्तश्चांडालंस्पृशतेद्विजः॥
॥ केशकीटन्नखास्नानेनस्थिकेरकोमवचास्नालानद्युदकेवैवृतेप्राश्य
विशुध्यति॥ मत्स्यस्थिजेकुकास्थीनिनखशुक्तिकपर्दिका॥ हेमतत्तैल
तेपीलातन्दोषाणादेवमुच्यते॥ गोकुलेकंदुग्धालायांतैलंचहन्दुयो
त्रयोः अमीमांसानिशोचानिस्त्रीणांचाग्नितस्यच॥ नस्त्रीदुष्यतिचा
रेणब्राह्मणोवेदकर्मणा नापोमूत्रपुरीषाभ्यांनाग्निर्दहनकर्मणा॥
श्वोश्वितैलुतैलुकासोमगंधवैवद्विजस्तुजतेमानवाःपश्चात्तनेता

दुष्येतिकर्हिचित्॥ ॥सत्र्यवर्षीतुयोगस्तस्त्रीणांयोनौनिषेतनेऽशुद्ध
सान्तवेन्नारीयावदृत्युंतुतिष्ठति॥ ॥मिमुक्तेतुततःशल्यंसजसोवापि
दृश्यते। तथासाशुध्यतेनारीविमलेकांचनंयथा॥ ॥स्वयंविप्रोतिपान्ना
यायदिवान्येऽवर्षिताव लोन्नारीप्रस्तुक्तावाचैवहस्तगतापिवा॥ ॥
नत्याज्यादूषितानारीनकामोस्यविधीयते। सतुकालमुपासीतपुण्य १४
कालेनशुध्यति॥ ॥सजकेवर्मकांस्यंनटोवंडमेवच। कैवर्तमेदन्ति
ज्ञास्वसूत्रेतेऽत्यजास्मृतः॥ ॥कैवर्तःश्वपाकश्चवीजकोवंडकोन
टः। चर्मकारश्वपोड्डिश्वगणिकायामिढीमधा॥ ॥देवलःश्वपाकी
श्वगणकोवाद्यपूरकः। चित्रकोव्यायकश्चैवषोडशैतेत्यजाः॥

॥ ॥एतागत्वास्त्रियोमोहात्तुक्तावप्रतिगृह्यवा। कृच्छ्रंमासमेतच्च
त्वादज्ञानादिदंवदेत्॥ ॥सकृत्तुक्तातुयानारीम्लेछस्तुपायकर्मभिः।
प्राजापत्येनशुध्यतदृतुप्रस्रवनेषुच॥ ॥बलाद्वृतास्वयंवापिपरपु
रितयायदि। सकृत्तुक्तातुयानारीप्राजापत्येनशुध्यति॥ ॥प्रायश्चि
त्तीचतपसोनारीनोयद्वज्ञोत्तवेनतेनतद्वृतंतासोविनश्यतिकदाच
न॥ ॥मद्यांडगिषुकुत्तेषुयस्तोयंपिबतेद्विजः। कृच्छ्रंपादेनशुद्धं
तिपुनःसंस्कारमर्हति॥ ॥त्रैत्यस्थानंतुयेह्यावदुपुण्यफलोप पिताः॥
गः। उपस्तोग्यास्तुतेसर्वेपुण्येषुवफलेषुच॥ ॥वोडालेनतुसंस्पृ
ष्टंयत्तोयंपिबतेद्विजः। कृच्छ्रपादेनशुद्धन्तदापस्तेवाब्रवीन्मुनिः

श्मशानस्थो २ अमेध्यदिग्कोणेवा ३

॥ ॥श्लेष्मापानद्विण्मूत्रेस्त्रीव्रजोमद्यएवच।एतैःसंदूषितेकूपेतो
येपीत्वाकथंविप्रैः॥ ॥एकद्यन्यदेवैवद्विजातीनांविशादयः।
प्रायश्चित्तंपुमांश्चैवनतंभूइमुदापयेत्॥ ॥सद्योवान्तस्यवेलस्य
विप्रस्यस्नानमाचरेत्।पर्युषितेत्वहोरात्रमतिनिक्तेदिनत्रये॥ ॥छि
न्नकैरापुनद्योवासुरयायस्तुलिप्यते।दशषट्त्रितीयैकादैवमेद
वमनुक्रमात्॥ ॥चर्मदावसुरीयस्तुसकृत्पीत्वाद्विजातयः।गो
मूत्रयवकाहारोदशरात्रेनशुध्यति॥ ॥मद्यस्यनिषादस्ययस्तु
नोद्विजोत्तमः।नदेवास्तुंजतेतत्रनपितेतिहविःकिलः॥ ॥वितित्व
हरंयानारीश्चपुण्येनतुच्यावितां।प्राजापत्येनशुद्ध्यतप्राह्मणा

नांतुतोजनं॥ ॥तत्रप्रव्रजितांविप्रप्रव्रज्यांगिजलावहारश्चनासिका
न्निवर्त्ततेचिकीर्षितिगृहस्थितैः॥ ॥वरेयुस्त्रीणिकृच्छ्रानित्रीणिवोड
यनानित्रीजातकर्मादिनिष्पोतेपुनःसंस्कारमर्हति॥ ॥नृशंसेने
दकेनास्तुनापवादानुकंपने।प्रसह्यदंडहतानोतुनसंस्कारमर्हति
॥ ॥स्नेहकायेतयादित्योयस्त्वेतानिसमाचरेत्।गोमूत्रयावकाहार
कृच्छ्रेमकविशोधने॥ ॥दग्धोवस्मृतेलुप्तःप्रत्याख्यातनिषेवयः।
आत्मानंघातयेद्यस्तुत्रयंत्रयनशनोवुतिः॥ ॥तस्यत्रिरात्रमाशौचं
तीयेत्वस्थिसंचयः।तृतीयेतुदकेकृत्वाचतूर्थेश्राद्धमाचरेत्॥ ॥य
स्यैकापिगृहेनास्तिश्रेनुर्वत्सानुकामिणी।मंगलानिकुलस्यकुत

लस्यतमन्दयः॥ ॥अतिदोहानिवारुत्यो नासिकातेदनेनच॥नदीपर्व
तसंघोघमृतोपादानमाचरेत॥ ॥अज्ञानगवांवंधर्म्महलेषड्वैव्यवह
रिकोवत्सुगवेनृशंसानोद्विगवंगवांवध्यहृत॥ ॥द्विगवेवाद्यत्यादे
मध्याङ्गेतुचतुर्गावःषड्वैतुत्रिपादोक्तेपूर्णेस्यत्रिरुदस्मृतः॥ ॥क
व्यलोप्यालागोद्रुहङ्गेसोतपनेस्मृते।प्राजापत्यंचरेन्मुख्यादतिरु
कृतुआवसे॥ ॥प्रायश्चित्तेततश्चीर्णेकुर्याद्ब्राह्मणभोजनेअनड्वा
हितागाश्चदद्याद्विप्रायदक्षिणां॥ ॥प्रसृतोद्रुह्यानागारंसिरुमा
द्दूलगर्हितान्हत्वातुभ्रूद्रुहत्यायाःप्रायश्चित्तंविधीयते॥ ॥मौर्ज्ज
नगोधानकुलोमेडूकोश्वपतत्रिणः।हत्वात्रिरहविवेन्द्रीनेकृच्छ्रं

॥दिशेन्नवेत्॥ ॥चोडालश्वपचेस्पृश्यविण्मूत्रंक्षिप्यवत्रिरात्रेण
विशुद्धिःस्यात्तुकोक्षिप्तेसमाचरेत॥ ॥वापीकूपतडागानोदुःखितो
नोविशोधनेउद्धरेद्घटशतंपूर्णोपेक्षेगत्यनशुध्यति॥ ॥अस्थिचर्म्मो
सिक्तेतुषड्श्वानादिदुःखितेउद्धरेदुदकंसर्वंशोधनेपंचगव्यतः॥
गोदोहनेवर्म्मपुटेचतोयेयत्राकरेकातुकिंचिल्लिदस्ता।अस्त्रीमुखेवा
लहडानियानिपतन्जहस्त्वानिशुद्धानितानि॥ ॥मत्स्यिकासंततिर्
द्धानात्रिरापोहुताशनः।शिशुर्दर्तेश्वमोजीवेन्नश्यतेसर्वदाशुचिः
॥ ॥शाकामूलंघविषमप्रवेशसेनानिवेशेलवनस्यदाहेअवाप्यय
ज्ञेषुमहोत्सवेषुतेष्वेवदोषान्विकल्पयेत्॥ ॥प्रपास्वग्नेपचव

पानीयशालिका-

BHANDARKAR ORIENTAL RESEARCH INSTITUTE BHAU DAJI

स्पर्शनेऽद्भिरेवोऽज्ञातेकोश्वविनिर्गतेवाश्वपाकवोडालपक्षिग्रहेषुपक्षि
नलेपेवगवोनमुद्धिः॥ ॥नेतोविण्मूत्रसंस्पृष्टेकूपेयद्भिज्ञातेविवेत्
त्रिरात्रेनैवशुद्धिःस्याकुत्सितोतपनैमृते॥ ॥किन्नैतिन्नैसवेनस्याद्दृ
नावतथोदकोपायश्चित्तंवेत्पीत्वातत्रकूपेद्विजोत्तमः॥ ॥उद्धृ
तेनरेखरोनरेमनुष्योनरमेववापायश्चित्तंवेत्पीत्वातत्रकूपेद्वि
जोत्तमः॥ ॥वर्णावाह्येनसंस्पृष्टेऽछिष्वस्तुद्विजोत्तमः। पंचगव्येन
तोन्मृत्वापंचगव्येनशुध्यति॥ ॥शुद्धिर्गोरुष्ट्रितोयेषुहतिस्वेमृ
तेगते। चर्म्मतोऽस्तुयागोक्तस्तथायंत्रोद्धृतेजले॥ ॥वोडालेनतुसं
पृष्टोस्नानमेवविधीयतेऽछिस्यान्नतुसंस्पृष्टेत्रिरात्रेनैवशुध्य

ति॥ ॥आकाशादित्यवस्तूनिमाशुचीनिकदाचनः। आकाशाच्छुचयः
सर्व्ववर्ज्जयित्वासुराकवे॥ ॥वास्पन्नस्यसुरास्वेकातथैववचनंकास्य
तः। एवर्ज्जयेवैवकपूतेमन्यदानतंशुचिः॥ ॥अमीत्तासानिशोवा
निश्चित्तिमावितानिवा। गोकुलेकंदुशालायोतेलयंत्रेन्दुयेत्रयो॥
॥ ॥अदुष्यासेतताधारावातोद्धूतांश्चवेन्नवः। त्वदूनोमेकलशाना
मेकश्चेदशुचिर्भवेत्॥ ॥आथोवैएकपात्रस्यनेतनेषांकदाचनः। ए
वपेक्युपविष्टानोत्तोजनेषुपृथक्पृथक्॥ ॥यद्यकोलक्तंतेनीलोस
र्ज्जतेशुचयःस्मृताः। यस्यपात्रेदिवैतंतुनीलिन्नंस्तुदृश्यते॥ ॥त्रि
रात्रंतस्यदातव्यंशेषास्त्वेवोपवासिनः। आदित्येस्तमितेरात्रावस्त्र

स्पृश्यतेयदि॥ ॥नगवंकेनमुच्यिःस्यात्तपोवृद्धितपोघनः।अन्
तमित्रादित्ययकृतीदिकोजले॥ ॥तेनैवसर्वशुद्धिःस्यात्सर्व
स्पृष्टंतुवर्जयेत्। देशंकालेपयश्चित्तिपपेवैवेन्द्रयंततः॥ ॥प्रा
यश्चित्तंप्रकल्पेस्याद्यस्यचोक्तातुनिःकृतिः। देवयात्राविवाहेषु
यज्ञप्रक्रमणेषुच॥ ॥उत्सवेषुवसर्वेषुस्पृष्यास्पृष्यंनदुष्यति। अ
नालेतथादीपंकेदुकेदग्निशकवः। स्नेहपकंवनस्नेवशूद्रस्पा
पनदुष्यति॥ ॥आर्द्रमांसेहृतैतैलंस्नेहाश्चफलसंतव। अन्यत्तोंड
स्थतंचैतेनिःक्रान्ताशुद्धिमाप्नुयात॥ ॥आज्ञानात्पिवतेतोयंप्र
मणाभूद्जातिषु। अहोरात्रोषितोस्नात्वापंचगव्येनशुध्यति॥ ॥

गाहिताग्निस्तुयोविप्रोमहत्यातकवान्नवेत्। अस्पृश्यतियात्राणिपश्चा
द्ग्निंविनिर्दिशेत्॥ ॥योगृहीत्वाविवाहाग्निंगृहस्थइतिमन्यते। अनेन
सनन्तोनित्यंहथापाकोदिसम्मतः॥ ॥हथायाकस्पुंजान्नोप्रायश्चि
त्तंचरेद्विजः। प्राणान्सप्रुत्रिसावम्यंहृतत्राश्यविशुध्यति॥ ॥वैदिके
लौकिकेवापिकृतोछिष्टजलेनितो। वैश्वदेवंप्रकुर्वीतपंचसूनोप
नुत्तयते॥ ॥यवीयान्गुणवांतश्चेज्ज्यस्यंवेन्निर्गुणोगुणवत्तर। गृहीयात्पू
र्वकर्तावगृह्याग्नेयान्नयेद्गुरुः॥ ॥उपेयुश्चेद्यदिनिर्दहोगृह्यात्य
ग्नियवीयकः। पर्वपर्वनवेनस्यब्रह्महत्यानसंशयः॥ ॥महापात
स्पृष्टस्नानमवाप्नुयात। सस्पृष्टस्तुयदाक्रुद्धेतन्नरुद्धिजोत्त

ः॥ ॥पतितैःसहसंसर्गोमासाद्वैमासमेववागोमूत्रयावकाहारोभ
सार्द्धेनविशुध्यति॥ ॥कृच्छ्रातिकृच्छ्रादन्यत्रैवसकृत्कृतोद्विजोत्तमैश्च
विज्ञानावतकृत्कालकृच्छ्रंसांतपनंचरेत्॥ ॥पतितान्नयदान्तुक्त्वाकृच्छ्रा
त्वोडालवेश्मनिमासाद्वैतुपिवेद्वापिइतिख्यातपोव्रवीत्॥ ॥गोघ्रा
घ्नाणहितानांचपतितानांतथैववाग्निनाचसंस्कारश्चैवस्यवच १९
नंयथा॥ ॥यश्चोडालीद्विजोगच्छेत्कथंचित्कामतोहितः।त्रिरात्रंकृ
च्छ्रमुद्दिश्यप्राजापत्येनपूर्ववत्॥ ॥पतितागव्यमादायकृच्छ्रावाश्र
मणोयदि।हत्वातस्यसमुत्सर्गमतिकृच्छ्रेविनिर्दिशेत्॥ ॥अंत्यैरु
पनयन्दिष्टेकाष्टंलोमत्रिणानिवा।तत्पृष्ठ्यद्यद्यथोद्दिष्टेअहोरा
त्रंसमाचरेत्॥ ॥चोडालेपतितस्नेहंमद्यंतोयंजलंफलं।एतान्स्पृष्ट्वा
द्विजोयस्तुभुंजान्नेयदिसेस्पृशेत्॥ ॥ततःपरमभुंजानत्यक्त्वान्नंस्ना
नमाचरेत्।श्राद्धेनःसहमनुज्ञातश्चिरात्रमुपवासयेत्॥ ॥सचू
तेयावकेपाश्यव्रतशेषंसमाचरेत्।भुंजान्नंसस्पृशेद्यस्तुवायसंकुक्कु
रंतथा॥ ॥त्रिरात्रेणविशुद्धिःस्यादथोद्दिष्टस्यदेहतु।आहृत्यनै
दिधकंधर्म्मंयस्तुपश्यवनेपुनः॥ ॥गवांगवनेमनुजाक्तंचोडायनंच
रेत्।ग्रामानुषीषुगोवज्रीमुदक्यायामयोनिषु॥ ॥चोडायनंचरे
न्मासंइतिख्यातपोव्रवीत्।पशुवेश्यासिगमनेप्राजापत्यंविधीय
ते॥ ॥नेतःस्निग्धेजलेचैवकृच्छ्रंसांतपनंचरेत्।उदक्योसूतिकांवा

त्रैत्यजेस्पृश्यतेयदि॥ ॥त्रिरात्रेनैवशुद्धिस्याद्विप्रेषापुरातनी॥ ॥
तैसर्गेयदिगर्हितस्त्रीवध्यास्तथोत्तरैः। प्रायश्चित्तीसविज्ञेयःपूर्व
स्नानंसमाचरेत्॥ ॥एकरात्रंचरेन्मूत्रेपुरीषेतुदिनत्रयं। दिनत्रयंतथा
पानेमथुनेपंचसम्भवा॥ ॥तोजनेतुप्रशक्तोनोराजापत्यैविधीयते।
दत्तकाद्यश्चरेद्रात्रमेवंशौचविधिस्मृतः॥ ॥नजस्वलायदास्पृश्याज २०
स्वजेवृक्षनासतो। पंचमात्रेनिराहारेपंचगव्येनशुध्यति॥ ॥नूजस्वला
यदास्पृश्याश्वानचोंडालवायसैः। निराहारस्तवेत्तावत्स्नात्वाकाले
नशुध्यति॥ ॥स्पृश्वानजस्वलान्योत्रेश्राद्धान्नंश्राद्धभोजीवय। एक
रात्रेनिराहारंपंचगव्येनशुध्यति॥ ॥स्पृश्वानजस्वलान्योत्रेश्राद्ध-

भोजीवय। त्रिरात्रेनैवशुद्धिःस्याद्धाद्धस्यक्वनंयथा॥ ॥
स्पृश्वानजस्वलान्योन्येश्राद्धभोजीवयंचतुरात्रेनिराहारंपं
चगव्येनशुध्यति॥ ॥स्पृश्वानजस्वलान्योन्येश्राद्धभोजीवय।
षडरात्रेणशुद्धिस्याद्श्राद्धभोजीकामकालतः॥ ॥अकामतश्चनेदद्वेश्रा
द्धभोजीसचेत्स्पृशेत्। चतुर्णामपिवर्णानंशुद्धिरेषापुरातनी॥ ॥अद्भिस्त्व
नतुसंस्पृश्याश्राद्धभोजीनरः। तुजनेमूत्रवानेणशेवस्यक्व
नंयथा॥ ॥स्नानेश्राद्धभोजीसेस्पृश्यजपतोमौतुजत्रिये। वैश्येनकंपकु
र्वीतश्रद्धेवंजपोषणं॥ ॥चर्म्मकेनजकेवेतोघीवेनटएवच। एतान्स्पृ
श्राद्धिनोमोक्षादानमत्स्यायतोप्रिसन्॥ ॥एतेस्पृश्राद्धिनोद्धिस्ये-

भक्षनात्वेपयःपिबेत्॥ उच्छिष्टेस्तेत्रिरात्रेस्याद्घृतेप्राश्यविशुध्यति॥ ॥
यस्तुकायोश्वपाकस्यप्राश्नीयात्यधिगच्छति॥ तस्यस्नानेप्रकुर्वीत
घृतंप्राश्यविशुध्यति॥ ॥अतिशस्तोद्विजनरोग्रस्तस्त्र्यब्दंव्रतंचरे
त्॥ मासोपवासंकुर्वीतसंवत्सरमथापिवा॥ ॥हत्याभिर्व्रियोगू
नचूर्णारुत्याव्रतंचरेत्॥ अज्ञानाद्वादशाहेनपापकेनैवशुध्यति॥ २१
॥ ॥शठंतुप्राश्नणंहत्वाभूइहत्याव्रतंचरेत्॥ उपपातकसंयुक्तोमा
नवोम्रियतेयदि॥ ॥निर्गुनेतुगुरुंहत्वापापंकंतुव्रतंचरेत्॥ नस्यस्ते
स्तानकर्तावप्राजापत्यद्वयंचरेत्॥ ॥यस्तुजान्नोस्तिमस्नेहंकदा
चित्स्पृश्यतेयदि॥ त्रिरात्रमाचरेन्नैमस्नेहमथवाचरेत्॥ ॥विप्रा

श्मशान
नकाकउच्छिष्टंजग्धानकुलएवच॥ केशकीटावपन्नेचपिबेद्ब्राह्मीसुवर्च
लं॥ ॥उद्ग्रयानोसमुद्ग्रखज्ञानोक्कामतः॥ स्नात्वाविप्रोदिग्वा
सपाणायामेनशुध्यति॥ ॥सव्याहृतींसप्रदावोगायत्रींशिरसासह॥
त्रिःपिबेदापतःप्राणाःप्राणायामःसउच्यते॥ ॥सप्तद्विगुणागोमूत्रं
सर्पिर्द्वद्यावत्तुगुणंजीरमस्यगुणंदध्यंपंचगव्यंतथादधि॥ ॥पंचग
व्यंपिबेन्नाम्रेब्राह्मणस्तुसुरांपिबेत्॥ उभौतौतुल्यदोषौवसतेनन
कंचिने॥ ॥अजागावोमहिष्यश्चकुमेधोत्तजयेयदि॥ दुग्धेहव्येनक
व्येनगोमयंतुविवर्जयेत्॥ ॥उनस्तनीमधिकोयअन्यावस्तनपा
विनी॥ तस्यादुग्धेनहोतव्यंकृतंवैवाकृतंतथा॥ ॥ब्रह्मोदनेवसोमेय

सीमन्तोन्नयनेतथा।जातस्याद्येनवश्राद्धेचूडायांवोडायनेवेतरा॥
राजान्नेदशतेतेऽभूड्डान्नेषुस्नवर्यसे।यःकृतायांवृत्तोनेवसचूडो
पृथिवीमले॥॥अधीत्यवेदोवेदान्सद्यशास्त्रार्थतत्ववित्।नत्व
द्भुवनेचूडाविद्यायोड्डायतेकृमिः॥॥नवश्राद्धेवपनेवषण्मा
सेमासिकेद्विके।पतेतिपितस्तस्ययोचूडेनायदिद्विजः॥॥वोड्ड
यनेनवश्राद्धेपाक्षिकेमासिकेनतु।त्रिपक्षेत्वथचूडेस्यात्षण्मास
चूडकमेवच॥॥त्रिमासिकेपादचूडेस्यादेकाहेपुनराब्दिके।प्रत्यब्दयम
नाद्यायेमासश्राद्धेषुपर्वसु॥॥द्वादशाहेत्रिपक्षेमासिकेयस्तुचूडके।द्विज
श्रमः।पतेतिपितस्तस्यस्नवंलोकगताअपि॥॥अत्राप्युदाहरं

तिद्वोमासिकेतुपुनर्नद्वादशाहेत्रिपक्षमासिकेद्विजायस्तु
एकादशाहेमात्रेचूडासंक्षयेनत्रयहेऽपोष्यविधिवद्विप्रकुर्या
डीक्षुकुर्याच्छतो॥॥पक्षेवायदिवामासेयस्यानास्तेतिधारणाः।
चूडाद्युत्सर्जनस्तस्यद्विजश्चोड्डायनेवनेत॥॥यन्नवेदद्यनिःशो
तेनगतिर्नलेकृतोयन्नवालेऽपसिद्धेश्मशानस्थापितंभुवि॥॥
दास्यपिवदयोयत्रविनाधर्मंवदेतिहि।विणापिधर्मंमथा स्त्रेणस
धर्मंपायेनस्मृतः॥॥हीनवर्तंक्षयःकुर्योदज्ञानादस्तिवादनो।तत्र
स्नानंप्रकुर्वंतिद्यतेप्राश्यविशुध्यति॥॥समुत्पन्नेयदास्नानेचूडके
वापिवत्तथा।गायत्र्यप्सरसंतुजपेत्स्नानसमादिः॥॥त्रिगु

ल्यादन्तकाष्ठंवप्रतज्जलवर्णंतथा।मृत्तिकात्तच्चर्णंवैवतुल्यंगोमांस
तन्दाणं॥ ॥अष्टशल्वांतर्द्विपंपानायैपिबतेयदि।सुरापानंतत
तुल्यंवतुल्यंगोमांसतन्दाणं॥ ॥एकछागंद्विवालोयंत्रिगवैंपंच
माहिषंषडश्वाःसप्तमातंगाःशक्रस्यापिक्षयंहरेत्॥ ॥कद
लीवदनीस्त्रैवदाडिमीबीजपूरकः।यस्यगृहेप्रभोदैतित्कृतंनप्र
नाशति॥ ॥दिवाकीर्त्यंकायांमात्रोदयिसमीपुवा।कर्ण्योमंद
तकाष्ठंवविशोपिहरेत्क्रियं॥ ॥सूर्य्यंवातोनखाग्रैर्वुस्नानवस्त्रै
रदोदकंमार्ज्जनीयंनजःसंघैंशक्रस्यापिस्थयंघनोद्भवं॥ ॥स्नानाव
गुंठितंतेषुगंगांनःस्रुतएवसः।मार्ज्जनीयेनकेषांचुहंतिपुण्यंदिव

स्तते॥ ॥एकवस्त्रंयदालुप्तंनग्नंलुप्तंक्रियाफलं।संवत्सरकृतंपुण्यं
दिनैमेकंविनश्यति॥ ॥यतिस्त्रिःकोदनेदद्यात्तोयंलेभ्रमचामिणः।
वीरस्थस्तत्रयंदद्याद्दातावनरकंव्रजेत्॥ ॥स्नानवस्त्रंपुनिःपीड्यं
वैयस्यविनिन्दितंत्रस्थास्नानेफलंतस्यपुनस्नानेनशुध्यति॥ ॥
कैर्द्वजंवेषुविषुप्रदालयंवहयं।तावद्यांडालरूपेनयावद्वेगोन
मज्जति॥ ॥मृत्तिकासप्तमंग्राह्यावल्मीकमृत्खलंतथा।अन्नज्ञे
नस्मशानांतेहन्दामूलसुनालयं॥ ॥हयस्तेश्वतथाश्वातेश्वयःका
मेतथावुधेःशुचौदेशेतुसंग्राह्यामृत्कानाश्मविवर्जितं॥ ॥पुनीषमे
थुनंहोमंप्रस्रावेदन्तधावनं।स्नानंतोजनंजाप्यंसुरतंमौनंसमा

वेत्ता ॥ यस्तुसंवत्सरंपूर्णमुक्तौमौनेनसंवदा। युगकोटिसहस्राणिस्व
र्लोकेमहीयते ॥ स्नानेदानेजपेहोमेभोजनेदेवतार्चने। प्रौढ़पा
दस्तुकुर्वीतस्वाध्यायेपितृतर्पणे ॥ सर्वस्वमपियोदद्या दर्भं त्वाँत्वा
द्विजोत्तमः। नाशयित्वातुतत्सर्वंन्यूनदत्याफलंलभेत् ॥ यदुणो
दाहसंक्रांतौस्त्रीणांवत्सरवेतथा। दानंनैमित्तिकंज्ञेयंरात्रौचापिरि २४
श्यते ॥ कांस्यंतोयंनदद्याद्घृतपूर्णंसुशोभने। यथाशक्त्याविधा
नेनस्वर्गंग्रह्यामपलंलभेत् ॥ श्राद्धकालेत्वयोदद्यान्नौनिनोवृष
नंदी। सगछेत्पितृमार्गेनश्यश्वदानफलंलभेत् ॥ तिलपात्रंवयो
दद्यात्संपूर्णंविसमाहितः। सगछतिध्रुवंस्वर्गंनरानास्त्यत्रसंशयः

॥ दुर्भिक्षेअन्नदातावस्तुर्तिक्षेवह्निएवदः। पानीयदस्त्वनण्येव
स्वर्गलोकेमहीयते ॥ नीरदासुखमाप्नोतिश्रियमाप्नोतिमन्नदः।
भूमिदःपूर्णतिस्वेतत्रयंतावूलदंलभेत् ॥ यावद्रूक्षप्रसूतागौतावत्
सापृथिवीस्मृता। पृथ्वीतिनदत्तास्यादीदृशीगोददातियः ॥ तेना
ग्नेयोहुताःसम्यक्तितस्तेनतर्पिताः। दत्वास्वपूजितःसर्वंयोदद्
तिगवांद्विजे ॥ जन्मप्रभृतियत्पापंमात्रकंपितृकंचयत्। तत्सर्वं
नश्यतिक्षिप्रंवस्वधा। दानान्नसंशयः ॥ तिलेतिलेशतद्रोणेसोव
र्णेनितथैवच। दानेहोमेपतित्याद्दतर्प्यनेदनसंनिधौ ॥ ह्यस्त्रा जि
नंतुयोदद्यात्सर्वोपस्करसंयुते। ऊर्द्धंनेनकरस्थान्तुकुलान्येको

त्तमेश्यते॥ ॥आदित्यवसुरुद्राविश्वेदेवास्तथोष्मपाःसोमपाहुताश्चनः।मूलपानिस्व
त्तगवानत्तिन्नंदेतिनृमिदे॥ ॥वालुकानोदकतासीयावत्सहर्षि
मंडलं।गतेवर्षशतेचैवपलमेकंविसीर्यते॥ ॥न्तायंचदृश्यतेतस्य
कन्यादानेनदृश्यते।सर्वेषामेवदानानांविद्यादानेततोधिकं॥ ॥
ब्राह्मणोवेदविदुषेसर्वशास्त्रविशारदः।पित्रमात्रिविशुद्धवत्म
तुकालात्तिगामिनी॥ ॥मीलवात्रसंपूर्णंव्रतस्नानपरायनात
स्येवदीयतेदानेयदिच्छेश्रियमात्मनः॥ ॥कणेतामकटिंसूत्रेव
स्त्रमेवचवेष्टिते।मिनोहिगुणितेभिष्याःसद्यःमूढोपिजायते॥ ॥
समासदक्षाणिसप्तवैतलेदशैकमग्नेपत्नीसषोडश्यामहादेव

श्रियंवगोगृहेत्रनासनेत्तावतवाजयागतिः॥ ॥अतःपरंप्रवक्ष्या
मिसाङ्गकर्म्मणायोद्विजः।पितृनामन्दत्तयेदानेदत्तयेषांतुनिष्फ
ले॥ ॥हीनोगोहीनयोगीचश्रुतिस्मृतिविवर्जितः।नित्यंवाकृतवा
दीचवनिकृत्राङ्गानतोजयेत्॥ ॥हिंसामतेवैकृपदेउपगृह्यसुवेश्यः
केकनेकपिलेकाणेत्रितयेयोगिनांतथा॥ ॥दुश्चर्म्मानंश्रीतिकेशेपौ
ड्रयोगेजटाधरम्।तापवारिनोडंचहिन्नायोदृषलीपति॥ ॥तेदका
नीतवेत्रैवकुपीडाकरोपिवा।हीनातिरिक्तगात्रोवानमस्यूपनयेत्
तुयः॥ ॥वृद्धोन्काहीनमुखोमत्समीकूडुद्धिमान्।एतेषांनैव
दातव्येनकदाचित्प्रतिग्रहः॥ ॥अपिवेन्मैत्रविद्युक्तःश्रमीनेःपे

तत्रदूषणेः। यदुच्यतेयमः पाहयंतिपावनएवसः॥ स्मृतिस्मृतिश्चवि
घाणोनयनेदंपकीर्त्तितः। काणस्यैककलानेपिहान्यामेघःप्रकी
र्त्तितः॥ ॥नुश्रुतिर्नस्मृतिश्चैवनस्मीलकुलसंयुतः। तस्माच्छ्राद्धेनदा
तव्यमेषकाह्यविनिश्चयः॥ ॥तस्माद्वेदेनशास्त्रेणपुराणेश्रा
द्धाणैस्मृते। मतमेकेनवेदेनतगवच्छ्रोत्रियंवदेत्॥ ॥ज्योतिर्वैद्यमथ २६
वाणःकीनाःपौराणपाठकाः। श्राद्धेयज्ञेमदादानेनत्रणीयाकदा
चन॥ ॥श्राद्धेवपितरोनंदानंवैवतुनिःफलं। कर्म्महानिस्तुवि
द्यस्यतस्मात्तंयत्निवर्ज्जयेत्॥ ॥हस्तषष्ठिमशीमंघः चतुःषोडश
तद्वयं। वधिनोत्पदंयैतंपंचसप्तत्रेषलीयतिः॥ ॥कविनस्वि

त्रकस्यैववैद्यो नन्दात्रपाठकः। चतुर्विधानपूज्यंतेहव्यंतिसमो
यदि॥ ॥मगधोमाथुरश्चैवकर्णाटनागरः। पंचविधानपू
ज्यंतेहव्यंतिसमोयदि॥ ॥क्रमःकृत्वावयाकन्यापत्नीसानुवि
धीयते। तस्यजातासुतस्तेषांपित्रपिंडेनगृह्यते॥ ॥योगस्थेलोव
नेविप्रःवादार्थेवप्रमस्यति। लौकिकेहिंशास्त्रेःपश्यत्रैवाघ
नात्रये॥ ॥वेदेश्वमधितिर्गीतेहव्येवाशास्त्रवेदवित्। व्रतिनेच
कुलीनंवश्रुतिस्मृतिसतेसदा॥ ॥तादृशंतोजयेद्यत्नाद्देपित्रिणाम
न्दायंतवत्। यावंतोग्रथतेग्रासोपितृनोदीप्ततेजसः॥ ॥पितापिता
महश्चैवतथैवप्रपितामहः। नस्कस्यविमुच्यंतेत्रवेयांतित्रि

विस्तरो॥ ॥तस्माद्विप्रेणपिन्द्वेतश्राद्धकालेप्रयत्नतः। नविद्वेषितं
यःश्राद्धेषमीतपित्र्यकोहिजः॥ ॥इदुदायेमासिमासिपायस्त्रि
तीत्तवेन्नः। सूर्यकन्यागतेकुर्याश्राद्धंयोनगृहाश्रमी॥ ॥घनेमु
क्तःकुतस्तस्यपितृनिश्वसपीडयेत्। कन्यागतेसवितृनिपतन्त्यो
तिरास्तान्॥ ॥श्राद्धंत्यक्तपुनःसद्योयावद्वृश्चिकदर्शनात्। दत्ते
नतुसंघात्रेविश्वस्यपितृभागताः॥ ॥पुनःस्वतःकन्योतिस्तायेद
त्तासुदाउणो। पितरेन्द्रातरंचैव द्वौहित्रंपोत्रकंतथा॥ ॥पितृको
र्यप्रयत्नायेतेयोतिपरमांगतिं। महापातकसंयुक्तोयुक्तश्चेवो
पपातकैः॥ ॥घनेमुक्तोयथात्तानुदुमुक्तश्चंद्रमाः। सद्यो

तत्कश्चेववेद्यो पापविनिर्मुक्तश्राद्धदानान्नसेशयः॥ ॥सर्वेषामेवदा
नानांश्राद्धदानंविशिष्यते। मनुतुल्यकृतेपापेश्राद्धदानंविशोधने॥ ॥
अमृतेब्रह्मणास्यान्नेदत्तियान्नेपयस्तथा। वैश्यान्नेचस्तवस्त्रोणिश्च
ङ्गोमोसस्तद्दाणो॥ ॥अमृतेशास्त्रणास्यान्नेवैश्वदेवंदत्तेनचेवदास्यमा
नस्यीलस्य देवतास्यर्श्वनेजपेत्॥ ॥अमृतेतेनविप्रान्नेऋग्यजुःसामसं
स्कृते। व्यवदानुपूर्वेणधर्म्मनश्छत्रवर्जिते॥ ॥क्षत्रियान्नेपय
स्यनदूतानोपपालनैश्चैतावृथायस्मैःतापितेनत्रिरात्रस्यं
॥ ॥वैश्यान्नेशोणितस्तेनवर्णाकर्म्मप्रतेदकृत्। लोहकोवनतने
त्रविक्रयीसिनपंथगाः॥ ॥शूद्रान्नेगोपलस्तेनपुन्यपापेनविद्यते।

श्रयोत्वी सर्वकालेवाकुर्यात्सर्वेषुविक्रये॥ ॥ देवोमुनिर्द्विजोराजावैश्य
शूद्रोविडालकः॥ पशुम्लेछोपि चोडालविप्रादश विधीस्मृताः॥ ॥
संध्यास्नानेजपेहोमेदेवतानित्यमर्चने॥ अतिथिवैश्वदेवस्यदेवब्राह्मण॥
उच्यते॥ ॥ शाकपत्रफलेमूलेवनवासीसदामतः॥ तेतस्नतः शूद्रसावि
प्रोमुनिरुच्यते॥ ॥ वेदान्नपठतेनित्येसर्वसंगपरित्यजेः॥ सान्तियोगविवि
चारस्यात्साविप्रोद्विजउच्यते॥ ॥ यश्चाहितस्यतत्यागासैग्रामेसर्वस॥ २९
न्मुखे॥ स्नानेतेनिर्जितायेनसाविप्राजत्रिउच्यते॥ ॥ कृषिकर्म्मरतोयेन २८
गवांनौप्रतिपालकः॥ वानिरुपेव्यवसायीस्यात्साविप्रोवेश्यउच्यते॥ ॥
लाक्षालवणसौमिसेकोशुंतन्दीरसपर्पिकः॥ विक्रतामधुमोसार्निषा

विप्रैशूद्रउच्यते॥ ॥ चोरंवतस्करंवैवमूषकोडेशकस्तथा॥ मत्समोससद
दालुब्धाविप्रोविडालउच्यते॥ ॥ ब्रह्मतत्वंनजानातिब्रह्मसूत्रेणगर्वितः॥ तेनेवतेनपापेनसाविप्रोपशुउच्यते॥ ॥ वापीकूपतडागानिनाम
यसमुत्सानिवानिरुसेकोकोयन्तोवसाविप्रामूलछउच्यते॥ ॥ क्रिया
हीनस्यमूर्खस्यसर्वधर्म्मापनित्यजेः॥ निर्दयासर्वभूतेषुविप्रोचोडाल
उच्यते॥ ॥ वेदस्वहीनाश्वपठेतिशास्त्रेशास्त्रेस्वहीनापठतिःपुराणाः॥
पुराणहीनाकथिणोनवेतिसम्यकुतोसागवतानवेति॥ ॥ यस्तुय
वनकोनित्येनयस्वर्गस्यनाजने॥ उद्वेजयतिभूतानियथावोमस्तथै
वसः॥ ॥ विद्यमानेयवनेयस्तुपतियरुविद्विजः॥ नयकोनवेदाप्यते

त्रैवपरिपठ्यते॥ ॥दद्येत्यश्वपितृत्यश्चदद्याद्गांतुविशुद्धये॥ त्रिंशत्तांगां
तुविप्राणांकृषिंकर्तेनदोषतात्॥ ॥योनदद्याद्विजातिभ्योमिथ्यालु
मुपागतोमत्वोरःसर्वपापिष्ठोघ्नन्व्रतंविनिर्दिश्यते॥ ॥यथैवव
ह्निसंपक्वान्मलंत्यजतिकांचनंतथैवगुणसंपक्वात्यापंत्यजतिमान
वः॥ ॥तुंजानस्यतुविप्रस्यकदाचिद्व्रतेगुदेउच्छिष्टमप्युत्सृजेवत
स्यशौचंकथंतव॥ ॥तुंजानस्यतुविप्रस्यकदाचिद्व्रतेगुदेउच्छिष्ट
मप्युत्सृजेवतस्यशौचंकथंतवे॥ ॥पूर्वंकृत्वातुशौचंवाततःपश्चाद्
पस्पृशेत्॥ततःकृत्योपवासश्चपंचगव्येनशुध्यति॥ ॥उत्तेमूत्रपु
रीषेतुदिवाकुर्यादुदङ्मुखः॥दक्षिणात्तिमुखोरात्रौसंध्ययोश्चयथा

आवसनं॰

ऽर्वर २ वीडा क्षेत्रे ३

दिवा॥ ॥छायायांमेघकालेवारात्रौवादिवातिजः॥यथासुखमुखः
कुर्यात्प्राणवाधासुजंतुषु॥ ॥वाह्यग्निविप्रमादित्यमापःपश्यंस्तथेव
गो॥नकदाचिन्नकुर्वीतकिंमूत्रस्यविसर्जने॥ ॥नफालेकृष्यनजले
नचित्योनवपेच्चते॥नजीर्णेष्वतागासेनवल्मीकेनसाङ्गले॥ ॥नसस्य
स्थेषुगर्तेषुनगर्तेनापिवास्थितः॥नानदीतीरमासाद्यनतस्मिन्नगो व्रजे
मये॥ ॥मूत्रपुरीषेनाकुर्यात्सोपानत्कःकदाचनः॥उद्धृत्यमृल्लतेया
वत्प्रक्षाल्यमेद्यनेद्विज॥ ॥अपकृष्यचविन्मूत्रेकाचलोत्रिणादि
नाउदक्प्लवार्सुतिष्ठेद्दंडेविधृतमेहनः॥ ॥शौचंयत्नःसदाकार्यःशौ
चमूलोद्विजस्मृतः॥शौचाचारविहीनस्यसमस्तानिष्फलाःक्रिया॥ ॥

एकालिंगे कमेतिस्रः उक्तयो मृत्तिकाद्वये। मूत्रशौचे समाख्याते मुक्ते तु द्विगुणं स्मृतम्॥ ॥एकालिंगे गुदे त्रीणि दश वामकरे पुनः। उभयोः करयोः सप्त एतच्छौचे विधीयते॥ ॥एकश्चौचे करस्थाने द्विगुणो ग्रन्थवासिणो। त्रिगुणो वाणप्रस्थानां यतीनां च चतुर्गुणः॥ ॥विप्राणां तु मृताशाच उक्तं तथा द्विजैः स्मृतैः। क्षत्रियैः वैश्यैः शूद्रैर्ण मेव च॥ ॥तीर्थशौचेन कुर्वीत कुर्वीतोदृतवारिणा। अमन्त्रमाचमेत्तोयं कुर्यात्तोयमनुद्धृतं॥ ॥यद्वा विहितशौचे तद्दिनं तु निमित्तं। तदर्द्धमातुरे प्रोक्तं त्रातुर्मर्त्यर्द्धमुच्यते॥ ॥स्त्रीशूद्रद्व्यौ मानेशौचे प्रोक्तं मुनिभिः बालस्यमुपनीतस्य गेऽलेयन्द्यापदो॥

कलाथशौचे प्रक्षाल्य पादौ हस्तौ च मृज्जलैः। निवद्धशिखकश्चस्तु द्विजश्चाचमदेवेत॥ ॥आमान्ने निर्जलमात्रे वा स्याच्चेत्कुलपथि। कृत्वामूत्रपुरीषे च द्व्यहस्तान्दुष्यति॥ ॥मुखेवयुषितेनित्यं नवत्यं पयतोनरः। तद्दोषकामशुद्धिर्वास्नानदायेद्दन्तधावने॥ ॥कंटकः न्दीपद्मोत्थद्वादशोगुलमत्राणोकनिम्बिकाग्रमिवत्थस्तंपूर्वो ग्रेक्तकृच्छ्रके॥ ॥जंबूदुंबरहृताश्वकत्थोलोधवैपकाः। वदरीति डुमास्त्वेतेप्रोक्तादन्तप्रधावने॥ ॥सौत्तराग्यमाहुस्तवलेलन्दमीस्तो ज्जोदृढंश्रुतिः। कमान्मज्जुखराः प्रोक्तास्तडुमे द्योवनेफले॥ ॥दर्भा गुलेतुविप्राणां जत्रियाणां नवोगुले। वैश्यानांशूद्रानां

नोसप्तसंख्यया॥ ॥चतुरंगुलमानेतुनातिनोन्नातसंश्रयः।सुसूक्ष्मो
हीनदन्तस्यसमदन्तस्यमध्यमे।स्थूलेविषमदन्तस्यविविधेदन्तधा
वने॥ ॥अग्रैस्थिरत्वंवक्त्रेक्लीरागृतिनदूषितेप्राग्मुखस्तूपविद्य
स्तुतज्जयेवाग्यतोत्वग्नौ ॥प्राङ्मुखस्यधृतिश्चौन्द्रीमाराग्यमव
च।दक्षिणेनतदाकाष्ठेपश्चिमेनयशोजयः॥ ॥उत्तरेणागवान्नश्रीः ३१
णोपनिजन्मस्यच॥पतितेमुखसम्यग्लोत्यामाज्ञातिमीप्सिते॥ ॥अ
तावेदन्तकाष्ठस्यप्रतिषिद्धदिनेषुच।अपोद्वादशगंडूषैर्विदध्याद
न्तधावने॥ ॥चतुर्दश्यष्टमीदर्शपौर्णिमासंक्रमेषुच।नैदासुवनव
ग्योचतेदंकाष्ठंविवर्जयेत्॥ ॥श्राद्धेसंगामकश्चैवमविष्यक्रतथैवच।

दन्तानोकाष्ठसंयोगंदहत्याःसप्तमेकुले॥ ॥श्राद्धेजन्मदिनेचैवविवा
दोद्वेजीर्णादूषितः।व्रतेचैवोपवासेचवर्जयेद्दंतधावने॥ ॥शुद्ध्यर्थंच
तनुत्यागेतन्दायेदन्तधावने।श्राद्धेयज्ञेवनियमेनाद्याघ्रोक्तोक्तित ४३
टिक॥ ॥नाद्याद्वीर्सौवमृत्युकाश्चाप्यजूरादितिदृष्ट्वास्यपाव धा८
तुन्नेत्रमिःकर्णमर्यादयत्॥ ॥ह्रस्वकालोत्थपाषाणोन्नतैरेवंगृ
स्तिस्त्रिभिः।मुक्तावनामिकोगुष्ठोवर्जयेद्दंतधावने॥ ॥त्रिग
पर्णादकोनोवत्रंगुल्यौदन्तधावयेत्॥ ॥अज्ञानपूर्वोनिनदन्तकाष्ठो
चशास्त्रपत्रैस्समन्वितात्।नयुग्मपत्रान्निसपाठितान्नैवाद्यमु
ष्कानिविनात्ववाव॥ ॥मध्याह्नस्नानवेलायांश्रेदायेदन्तधावने।

कौपीनं विनदशानहितेनवस्त्रेनस्नायात्।

निशासास्त्रगच्छंतिदेवताःपितृतिःसह॥ ॥अत्यंतमलिनःकायोनवछिद्रसमन्वितःश्वसूत्रेवदिवारात्रौपातस्नानेनशुद्ध्यति॥ ॥अथवानाद्यदिवामोरुडात्रोयद्दुनितेहतेपातस्नानेनतत्सद्यःशोधयतिद्विजातयः॥ ॥नादशाकेनवस्त्रेणस्नायात्कौपीनकादृतेनान्यदीयेननार्द्रेननशून्यग्रथितेनच॥ ॥नजलांताडयेत्पद्भ्यांनजलेतुमलंत्यजेत्।मलेप्रक्षालयेत्पात्रीनेततस्नानेसमाचरेत॥ ॥श्वेतसोत्तिमुखंमृज्ञेयदौवंपवदेतिवै।श्यावंपुंसवैपुंस्त्यादित्यात्तिमुखंस्तथा॥ ॥प्रातःसंध्येपतस्नानेशौचार्थंतुनदिष्यते।मंत्रैस्तुविधिनिर्व्यूह्यमघाघ्नंकृतुसंविस्तरं॥ ॥निधिव्यतीनेकुशपंजलानिपूर्वोत्तराग्रा

त्रापः३

णिमृदंत्यसेच्च।प्रक्षाल्यपादेसमुरवेचकंठेयज्ञोपवीतंवजलेपिबेत्त्रिः॥ ॥कनात्योषामयेदंतांश्चिखावेषविशिस्ततः।प्राणायामंत्रयंकुर्यात्कालज्ञानेयथाविधिः॥ ॥मृत्तिकांतुत्रिधाकृत्वात्रागेनैकेनलेपयेत्।त्रिःकृत्योदन्दिणेहस्तेनाद्योगेतान्यनुक्रमात॥ ॥ललाटमासोहृत्पृष्ठमुदरंचद्वोकुक्षिकं।ततोवामकरेनैवनाभिवस्तुभुजेचकम॥ ॥दन्दिणात्तिकमंनैववामोवत्तिसिवित्तिः।मृदस्तितीयतागेनकोवतृपमाज्जयेत॥ ॥धर्म्मविद्दन्दिणेहस्तेनाबःशौचंनियोजयेत्।तथैवावामहस्तेनात्तुद्दंनियोजयेत॥ ॥इतिदृष्टीमृदास्नानंकृत्वावम्यजलंविशेत्।ॐनमोनारायणायेतिसप्तवारान्जपेद्व्रजेत॥ ॥

नाभिमात्रेजलेस्थित्वाकृत्वाकेशोद्धवाद्विजः।निवृत्यकर्णौ।नासाव
विःकृत्यान्मज्जनंचरेत्॥ ॥द्विरावमेत्तिषेकंवकुर्यादसन्दलेनतु
त्रसकृत्याथत्रायेगोशुक्लेनावत्तयेदपः॥ ॥जूपक्रायेतिमंत्रेण
विदध्याद्धमर्षनेजपित्वादशवारोस्तुमरुपापापनुत्तये॥ ॥अ
द्यमर्षणाख्यायोसृपपापप्रमार्दितः।ततोनिमज्यवारोस्त्रियस्वात्त
र्पनमाचरेत्॥ ॥नित्यनैमित्तिकेकाम्येत्रिविधेस्नानमुच्यते।तर्प
नंतुत्वेत्रयुक्तंगत्वेनविधीयते॥ ॥तर्पनंतुततःकुर्यात्प्रत्यहंस्नान
कोद्विजः।देवत्यपित्रृषित्यश्चपितृत्यश्चतथाक्रमं॥ ॥छायाजले

छेछनदातयातेःपयःपिपासुःक्षुधितोप्यथानेवालेजननीवव
वालेयोषित्पुमांसंपुरुषश्चयोषम्॥ ॥तथासर्वाणिभूतानिस्थावरा
निवानिवाविषादुदकमिछेतिसत्वात्पुदयहद्विसः॥ ॥सव्येनसो
पवीतिनदेवानोतर्पनेस्मृते।पितृणामपसव्येनमनुष्यानोनिवीति
न॥ ॥अंतएवतुकुर्यात्वतर्पनेसुसमाहितः।वाहुपृणोतिलैःस्नाना
न्यत्रोक्तमनीषितः॥ ॥नविष्णुक्रतयोदश्यांसन्नम्योनिशिसंध्ययोः
तिलतर्पनसंयोगात्तज्जलंतुधिसंभवेत्॥ ॥न्दायादेपातसंक्रान्तौ
ग्रहितेग्रहितास्कने।नवानितीर्थदोषोस्तिकुर्यात्तिलतर्पनं॥ ॥
मन्वादियुगादौतनएयोतीर्थपर्वविशेषतः।तिलैस्तुतर्पनंदानेश्राद्धे

कुर्यात्प्रयत्नतः ॥ मुक्तकेशेन दातव्यं मुद्गातत्र प्रदर्शयेत् तज्जन्योर्यु
ग्मयोर्यागोमुद्येयमतिधीयते ॥ एकहस्तेन तोयेन न कुर्यात्तिलतर्प
णं पितरोनप्रसंसंतिनप्रसंसंतिदेवता ॥ उत्तराभिमुखस्तस्या
मुदक्कोयःप्रयच्छति समूहेनकर्योतिकालसूत्रमवाकिरन् ॥ ॥ विवा
हेप्राश्चैकालेचपाणिनैकेनदीयते तर्पयेत्तुतयैनेवविधिनेषापुना ३४
तनः ॥ ॥ द्वौहस्तौयुगपत्कुर्यात्पूरयेदुदकोञ्जलिं गोःश्रृंगमात्रमु
द्धृत्यजलमध्येजलैस्त्रिपेत् ॥ ॥ प्रादेशमात्रमुद्धृत्यसतिलांस्त्राङ्मुख
स्तुयान् उदङ्मुखस्तुतर्पयेतदक्षिणतः पितृस्त्रियः ॥ ॥ अग्रैस्तुतर्प
येद्देवात्मनुष्यान्कायमध्यतः मूलाग्रैस्तर्पयेत्पित्र्यान्कुर्यान्नातु

लो २

यथाक्रमं ॥ ॥ एकैकमञ्जलिं दद्याद्द्वौद्वौतुसनकाश्यपः त्र्यहंतिपितृ
स्त्रीणिस्त्रियैमेकैकमञ्जलिं ॥ ॥ स्नात्वाभीमेयथाविप्रपादौकृत्वाज
लेस्थले उत्तरीयप्यसेशुद्धतत्कार्यन्तमोत्तवत ॥ ॥ स्नानमाव
मनंदानंजपहोमंप्रतिग्रहोत्तोजनंवविनादर्तेवरिर्ज्जानुवनिःफलं
॥ ॥ विकेपिंडदानेचतर्पनेतोजनेतथा हत्यत्रावमनंप्रोक्तंदर्त
त्यागेविधीयते ॥ ॥ यःस्नानवस्त्रंमुखेदृष्टिमृज्यतेस्नात्वाचयःखा
दतिदन्तधावनेअन्योन्यएतेनयदोपलिप्यतेस्मृतेविकल्पाप्रज
रातिलक्ष्मी ॥ ॥ नद्यावस्तमितेस्नानेवर्ज्जनीयात्सदाबुधैः नद्यांनै
स्नात्वानदीवान्यांनप्रशंसेयुर्मनीषिता ॥ ॥ दर्शे स्नानेन कुर्वीतमाता

पित्रोश्चजीवति।पुत्रःकुर्य्यादितरथापुत्रोतद्गतजीवितेतु॥ ॥नतस्यान्नमश्नीयान्मर्म्मछेदंसचाचरेत्।नद्योनजस्वलाःतासुस्नानेनकुर्वीतवर्जयित्वासमुद्गगाः॥ ॥गंगावयमुनाचैवब्रह्मपुत्रासरस्वती।नजसानातिविख्यातेयेचान्यनदसंज्ञकाः॥ ॥शोणःशोणद्विनएयाख्योह्रीहितोहविर्द्विनस्तथा।दशानकोथकर्प्पूरसप्तैतेब्रह्मणस्तथा॥ ॥अथमस्तकस्नानंदेवर्षिगंगानजस्वला।सर्वास्तावत्स्नानद्यःकृतोयोवुवाहिनी॥ ॥कर्कटादेमजोदुष्यागोतमीवासनस्त्रयेसप्तस्वतीवेइतागाःसप्तयुःसैंधुनर्म्मदे॥ ॥उपाकर्म्मणिचोत्सर्गेप्रेतस्नानेतथैवच।चंद्रसूर्य्यग्रहेचैवनदोदोषोनविद्यते॥ ॥मनुःसरस्वत्यदीनांतुगति

३५

३५

पांसोनविद्यतेनतानदीसप्तस्वरागर्त्तास्तेपिमेकीर्त्तिताः॥ ॥प्रत्यावर्त्तिदेस्नानेवर्ज्यनद्याद्विजातिभिःतासांनजकृतीर्थंतुदशरुक्तेनवर्ज्जयेत्॥ ॥त्रिरात्रफलदानद्यायाकाश्चिदसमुद्गगाःसमुद्गगास्यन्दस्यमासस्यसितापंतिः॥ ॥तृप्तिस्थमुष्णतेवापिशीतमुष्णमथापिवा।गोमेधयःफुनात्यासुपापामानणोतिके॥ ॥त्रिस्त्रिःसानस्वतेतोयेपेवादेनतुयासुने।सद्यःफुनातिगोमेधैर्दशनाश्वनर्म्मदे॥ ॥नदीषुसन्मुखास्नानेतानादिनविसन्मुखे।पात्रपूर्वेमुखेस्नानेघानास्नानेनकानयेत्॥ ॥उपेक्षुसावकोजाप्यकौलिकेमानसंस्मृतः।सप्तम्यांखाखिवोनेणजप्येतुत्रिविधेव्रते॥ ॥प्रातर्न्नीलोकनोल

लामध्याङ्गे हृदिसंस्थितेऽयनाङ्गेनासायज्ञपंतुत्रिविधंस्मृते॥
नक्षेपयेत्तिलनागीवादन्तानैवक्षेपयेत्। एतिज्ञापैन्नकर्तव्यं
जिह्वाऽऽस्योतुत्यालयेत्॥ ॥यन्दगान्दसवृतानोसिद्धविद्योग्ना
गणाः। हनेतिप्रसत्येयस्मात्तस्मात्नुत्रेतुक्षेपयेत्॥ ॥गेगागयाकु
रुनेत्रप्रयागोदधिसंगमो। तीर्थान्येतानिसेम्स्त्यततोमज्जेज्ज
लाशये॥ ॥स्वर्तंत्रात्नपोतोयैस्नहस्यैन्द्रात्रियस्तथा। वापीकूप
तरावैश्यशूद्रनोडोकैदकैतथा॥ ॥गृहैदशगुणेकूपकूपंदश्च
गुणैतरे। तटैदशगुणैनद्यागेगासंख्यानविद्यते॥ ॥नित्यनैमि
त्तिकैवैवक्रियागमलकर्षणे। अन्यातावत्कृतेवास्नुश्नोदकप

चादके॥ ॥आपःस्नावतोमेध्याकिंपुनर्वह्निसंयुताः। तस्मात्सेतः
प्रसंसेत्तिस्नानमुक्षेनवामिणा॥ ॥आपएवंसदापूतास्तासांवह्नि
द्विशेषकृत्तस्मात्सर्वेषुकालेषुश्नेनास्तःपावतस्मृते॥ ॥पादोत्र
ज्जालयेत्पूर्वेमुखेयज्ञोपवीतके। द्विराचम्यकरात्यांवदनौघृत्वाभि
रवोस्पृश्येत्॥ ॥गेगास्मृत्वागृहस्नायीनपुत्रःशोत्रवेदने। नत्यक्ष
नदतौश्वनाडिंगासस्तुतर्पये॥ ॥आर्द्रवासस्थलेकुर्यात्तप्पनाव
मनज्ञलोशुष्कवासाजलेयस्तुसामध्यपाक्येत्पितृन्॥ ॥मृतेजन्म
निसक्रान्तौश्राद्धजन्मदिनेतथा। स्पर्शेस्पर्शनेवैवनास्नोयादुष्ण
वारिणा॥ ॥द्वितीयोदश्मीदर्शोमित्रोमत्सीत्रयोदशी। पञ्चो

स्नेयास्त्रिर्तामैतैलान्यंगानस्त्यजेत्॥ ॥अभ्यद्यमीपेदशीफल
द्वयवतुर्दशी॥अत्रसंनिहितंपापंतैलेमांसंतगन्दुते॥ ॥संक्रा॥
न्तावविवाहेचषस्यतोमदिनेतथा॥इत्यादिनयुतेतैलेनदुष्यति
कदाचनः॥ ॥यस्तुसर्षपकृतैलैयतैलंपुण्यवासितं॥अन्यंतै॥
लयुतंतैलेनदुष्यत्तिकदाचनः॥ ॥स्नावन्यंवलिराजत्ववश्च
दर्शनेतथा॥तिलान्यंगानदुष्यंतसंक्रान्तिग्रहणादिषुः॥ ॥स्त्री
कामःसदास्नानंकुर्यादामलकैर्नरः॥पुण्यत्यामलकैर्विष्णु
दृश्योविशेषतः॥ ॥नवम्योदर्शसप्तम्योसंक्रान्तिपिवासयो॥वैद्य
सूर्योपरागेस्नानमामलकैस्त्यजेत्॥ ॥अवमृद्योनस्नातोपा॥

त्राणयेवपाणितिः॥नैवनिर्धुनयेत्केशान्वासश्चैवनिर्धुनेत्॥ ॥
नचानुलिप्यदेगात्रंस्नात्वावासोनिधुनेत्॥आर्द्रएवतुवासो
सिस्नात्वासंचेत्समानवः॥ ॥त्रिंमत्कोद्यो द्वेकोटियावद्रोमाणि
मानुषेश्वत्तिसद्धतीर्थोणितस्मान्नयत्नेमाज्जयेत्॥ ॥देवापिव
त्तिश्चिसोमानुषःपितरस्तथा॥वन्दस्थापिवगेषवेअयस्तासच्च
जन्तवः॥ ॥अतोगात्राणिसर्वाणिगृहस्थानैवमाज्जयेत्॥ ॥स्नान
ंकृत्वाद्विवासस्तुविन्मूत्रंकुरुतेयदि॥प्राणायामंत्रयंकृत्वापुनः॥
स्नानंनसमुच्यति॥ ॥ज्ञात्वातन्नविधानंनदेवर्षि पित्रितर्पणे॥श्व
शारवाविधितंकुर्यान्स्नानोगंपृथगाचरेत्॥ ॥अंवासश्चेनसत्यंनना

न्नागस्त्रेनवाप्यथ।आवाह्यपूर्ववन्मैत्रेणास्नीयकुशोन्वितेा॥ ॥प्रा
गग्रेषुकुशेषुसर्व्वादक्षिणाग्रेषुवे पितॄन्।सव्यजानुततोवाच्यपा॥
णित्र्योदक्षिणामुखः॥ ॥तल्लिंगैःसूर्य्यायेदमैत्रेसर्व्वान्पितृगणै
स्तथा।मातामहेभ्यस्तत्तेभ्यइत्यनुषङ्गः॥ ॥कृमिकेशैस्तथा
कीटैर्युक्तंजन्मसदास्थलं।तस्माद्दापोजलोद्धरेयाततोदृश्यप्रयत्न॥ ३८
तः॥ ॥यद्यादृज्जलमादायभूमौपात्रात्तनक्षिपेत्।जलपूर्णंथवा
गर्त्तेनस्थलेतुविगर्हिते॥ ॥दर्भैराप्यमयेपात्रेताम्रंकोष्यसमु
द्भवं।पितृणांतर्पणेपात्रेमन्मयेतुप्रनित्यशः॥ ॥विनाहेमाप्यसुव
र्णेनविनाताम्रघतिलैस्तथा।विनादर्भैश्चमैत्रेश्चपितृणांनोपति

ष्ठते॥ ॥मनसाकल्पनेतिसुवर्णैःकल्पनिर्म्मितं।हिमुहूर्त्तोतुताम्रेन
प्रतीक्षेत्तिलोदके॥ ॥दर्भैसप्तमुहूर्त्तेनत्रिमुहूर्त्तेनताम्रके।हेमे
नाप्यमुहूर्त्तेनदत्तंतृप्तितिलोदके॥ ॥यद्यूहतेनिषिंचेत्तिलां
स्तेषांवयंजलेप्रेतान्यथातुसव्यनतिलाग्रोह्यविक्षणं॥ ॥ये
वपाणितलेश्लिष्टासामकूपेषुयेस्थिताः।तांतिलैस्तर्प्पणेकुर्य्यापि
तृव्रातीतिवैनकः॥ ॥तस्यातमणिवेद्येतुकार्यविप्रैःकदाचन॥ ॥स्त
म्भेनस्त्रिवानेचगृहजन्मदिनेतथा।तीर्थपुत्रकलत्रार्थेनकुर्या॥
त्तिलतर्प्पणं॥ ॥नविमुक्तत्रयोदश्यांसंक्रान्तिनिशिसंध्ययोः।पुत्र
पौत्रकलत्रार्थेनकुर्यात्तिलतर्प्पणं॥ ॥गङ्गास्वनथपृथ्वेषुनात्वा

कोष्णकदापितेनतर्प्पयेन्नपितॄंदेवानजस्रंस्थलेकृपित॥ ॥इदं
वापिजलेदेवुददादमेत्यानृपःजयकामायचूतानाकृतदेवादित
र्प्पनेः॥ ॥यमैकुलेलुप्तपिंडपुत्रदारविवर्जिताः।तेषांहिदत्त
मन्दाज्यमिदमेस्तुतिलोदकम्॥ ॥वस्त्रनिःपीडयेतोयंस्नात्वा
छित्त्यत्तागितो।तागयंश्रुतियाकृतस्मान्निःपीडयस्थले॥ ॥ज ३५
लमग्नेतुयत्कश्चिद्विजातिज्ञानदुर्बलः।निःपीडयन्तिवस्त्रेतुस्न
नेतस्यहृथालवेत्॥ ॥यावद्देवानृषिश्चैवपितश्चैवनतर्प्पयेत्।ता
वन्नपीडयेद्वस्त्रंयेनस्नातोत्वेद्विजः॥ ॥निःपीडयतियःपूर्वंस्ना
नवस्त्रमतर्प्पितो।निरासाःपितरोयांतिशापंदत्वासुदारुणम्॥ ॥एवं

यःसर्द्वस्त्रतानितर्प्पयेदन्नदेद्विजः।सगछेत्परमंस्थानंतेजोमू र्ति
निरामयं॥ ॥स्नात्वेववासःसिद्धांतेअक्लिन्नंपरिधायच।पञ्चाल्यो
ऊमृदावाद्विरुस्तोपस्पृशालयतथा॥ ॥इषेद्वौतेनवैश्वेतेसुवासो
यत्राघायिते।अदंतंद्विजानीयात्सर्वकर्म्मसुपावने॥ ॥व्रतास्तु
नार्द्रवासानेकवासास्थलेजपेनजीर्णेनमलिनेनपरिक्षयेन
वाजपेत्॥ ॥कार्पासंलक्षवस्त्रंवर्मलिनेकेशदूषिते।छिन्नाग्रंवा
पवस्त्रंवकुत्सितैयर्म्मतोविदुः॥ ॥क्षौमादेवार्द्रनाद्यासुक्लयासु
स्नानतोजने।नैकवस्त्रप्रवर्तेनद्विजश्चावमनेजपे॥ ॥सव्यादेश
त्यनिपुत्यकटिदेशस्तुतोवनः।एकवस्त्रंतुतद्विद्यादेवपित्रेववर्ज्ज

यत्र॥ ॥अन्तर्वेधौतवस्त्रस्यपट्टसूत्रोर्णनिर्मितयाकुतपंयोगपट्टंवाद्वि
र्वासायेन्नवान्तरेत॥ ॥एकवासाऽजपेद्यस्तुयद्ददातिगुरोर्मितत्स
र्व्वमक्षयंब्रह्मणोप्रस्तागमकल्पयत्र॥ ॥नोत्तरीयमयःकुर्यान्नाप
द्यघःस्तनेतथा॥नात्तर्व्वासोक्षियायात्रवसेतवस्त्रमंबुधः॥ ॥नग्नो
मलिनवस्त्रस्यनग्नश्चोपानकेवलः॥एकवस्त्रोनोत्तरीयस्तुद्विक ४०
च्छोवस्त्रएवच॥ ॥नग्नःस्नुत्पटःखंडवस्त्रस्त्रीद्वेपस्तथा॥स्नातं
र्म्मोक्तिंस्तथाकर्म्मनग्नःचैतयेदिति॥ ॥पवित्रधानद्वरिःकञ्जानिव
द्याद्यासुमित्तवेत॥धर्म्मकर्म्मकणिद्वद्भिर्वर्ज्जनीयास्त्रयत्नतः॥ ॥
प्राग्ग्रमुदग्गयंवाधौतवस्त्रेप्रशास्तयेत॥पश्चिमाग्रदक्षिणाग्रपुनः

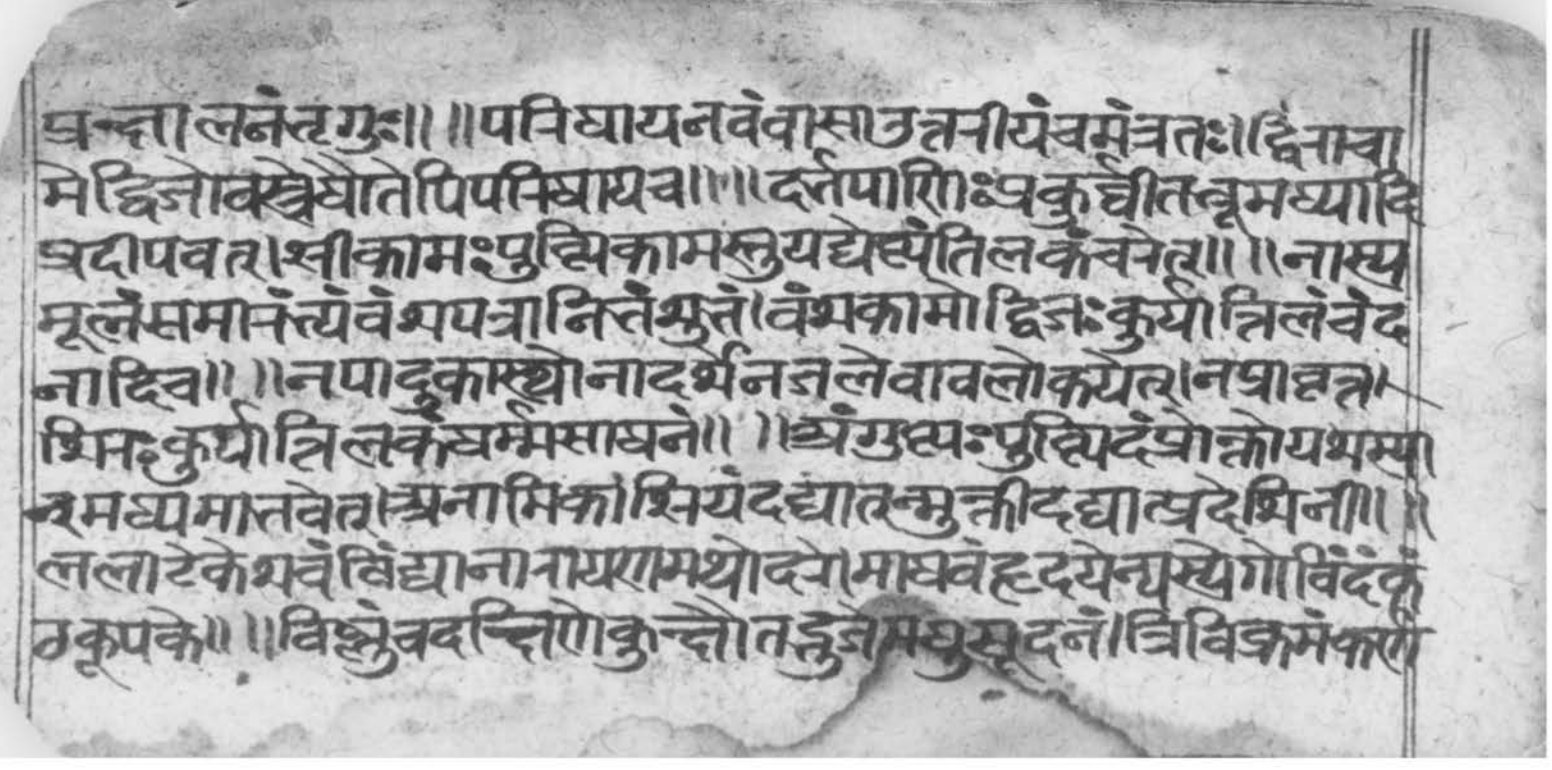

प्रन्दालनेत्गुरुः॥ ॥पवित्रायनवेवासाउत्तरीयेवमेवतः॥द्वितीया
मद्विजोवस्त्रेधौतेपिपवित्रायच॥ ॥दर्भपाणिःप्रकुर्वीतभ्रूमध्यादि
त्रदीपवत॥स्त्रीकामःपुत्रिकामस्तुयद्येत्तिलकंवपेत॥ ॥नास्य
मूलेसमासंत्यंवेश्मपत्रानितेभुते॥वंशकामोद्विजःकुर्यात्तिलंवेद
नादिव॥ ॥नपादुकास्थोनादर्शेनजलेवावलोकयेत॥नप्राङ्मु
खःकुर्यात्तिलंवैधर्म्मसाधने॥ ॥यंगुल्यःपुत्रिपदेप्रोक्तोयश्मश्रु
श्मध्यमास्तवेत॥श्रनामिकोश्रियंदद्यात्मुक्तीदद्यात्त्वदंगुली॥
ललाटेकेशवंविद्यान्नारायणमथोदरे॥माधवंहृदयेन्यस्येगोविंदं
गकूपके॥ ॥विष्णुंवदक्षिणेकुक्षौतद्वज्रंमधुसूदनं॥त्रिविक्रमंकण्ठ

मूलेवामेकुन्तोतुवामने॥ ॥शीर्षेत्वष्टौकर्णयोश्चतस्रोवादुकर्णयोः
पञ्चनासापुटेषुदशकुम्भामोदनंस्मृत॥ ॥वासुदेवंस्मन्मूर्द्वेति
लक्षंकामयेदिति॥ ॥गोमतीतिमंत्रतोगोदीवापीसमुद्भवो। मृदं
मूद्धावद्यस्तुसद्यपापैःप्रमुच्यते॥ ॥ऊर्द्धपुंड्रोमृदामुत्तोललाटे
यस्यदृश्यते। वोडालोपिविशुद्धात्मापूज्यएकमनसेशयः॥ ॥यज्ञादा ४१
नजपोहोमःस्वाध्यायेपितृतर्पणं।तस्मीत्तवतितत्सर्वंमूर्द्धपुंड्रेवि
नाकृते॥ ॥अशुचिर्वाप्यपतावामोमनसापापमावसेत्।शुचिस्तेवत्त
वेनित्यंमूर्द्धपुंड्रंकृतोनमः॥ ॥जाबालीतिमंत्रतोमृदंमूर्द्धोवित्त
स्थियः।वित्तस्तिरूपंसोर्कस्यतमोनाशायकेवले॥ ॥वेदनंवेदितेनि

त्येपवित्रंपापनाशनंआयदाहतेनित्यंलक्ष्मीस्तवतिसर्व्वदा॥ ॥
यानिकानिचपापानिदुष्टानिदुष्टगोचरे।तत्सर्व्वंनाशमंयातिल
लाटेतिलकंयथा॥ ॥स्नानेदानेतपेहोमेजप्येतर्प्पेतथैवच।षड्धेते
वहथायोतिललाटेतिलकेविना॥ ॥शिलाशस्तंतवेन्मृत्युदानि
र्द्दनंदानुकाशस्तंवस्त्रादिनंवसोनाग्यंपृथिव्यानिःफलंस्तवेत्॥ ॥
तृणाशस्तंतवेद्याविपल्लवेचित्रवित्तमे।अजावर्म्महापापंउत्तमं
नस्तकेवले॥ ॥कृष्णेचित्रंतथाश्वेतंगोनवर्णंतुकंवले।मार्गोमोक्ष
काम्पेवनीलोत्पलदलायच॥ ॥कृष्णाजिनेवमोक्षेवव्याघ्रचर्म्मो
शनेफलं।जपसिद्धिफलंशीघ्रंसर्म्मोक्षंकामनोजपेः॥ ॥पूर्वाग्र

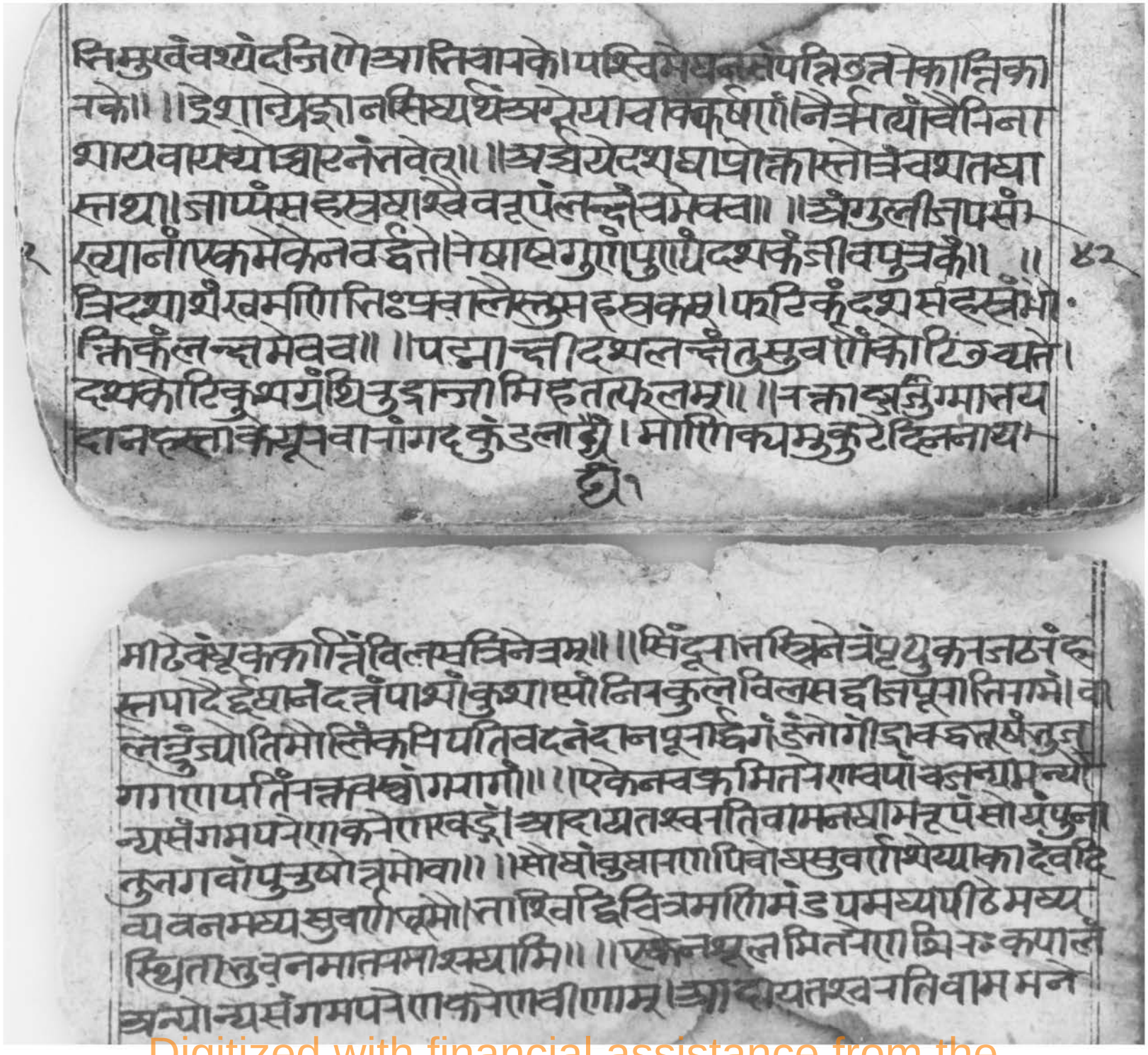

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017

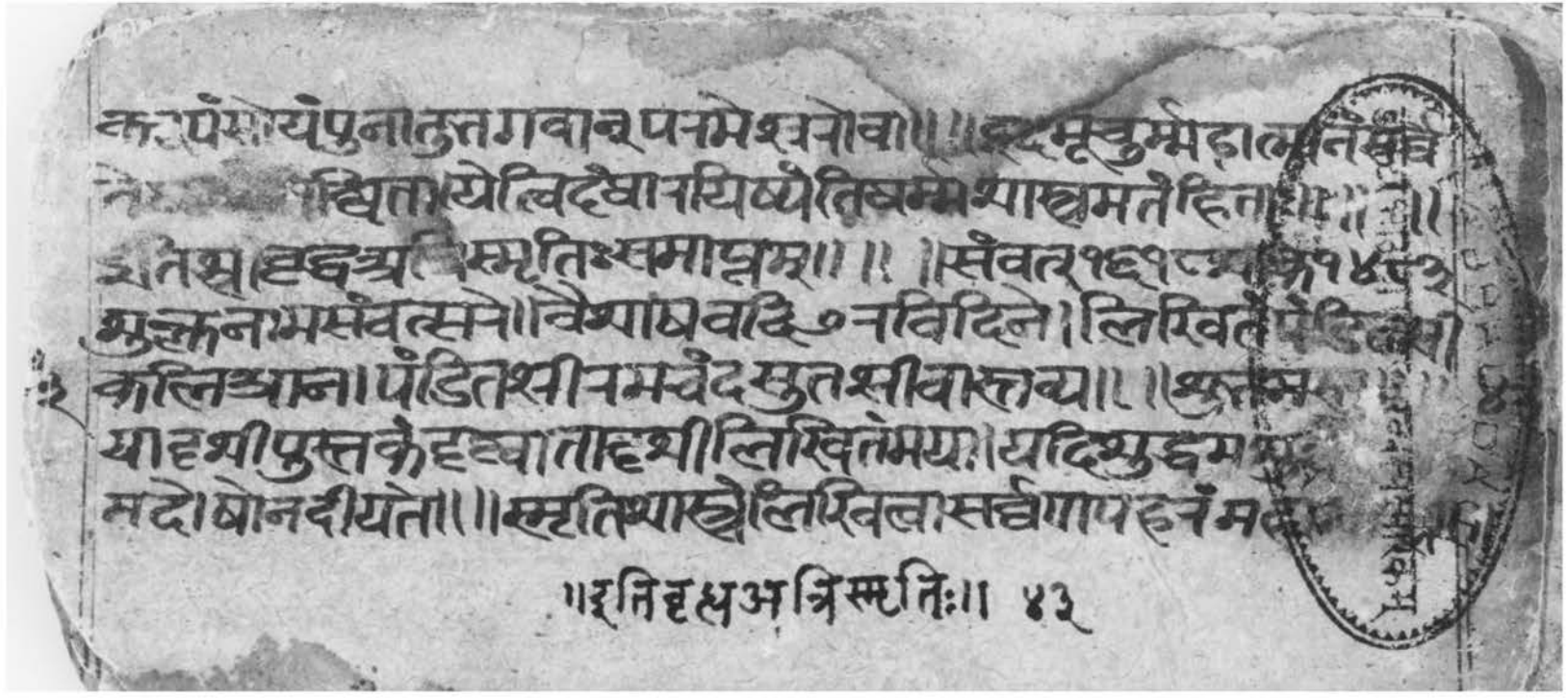

कल्पेऽस्मायेपुनातुत्तगवान्पद्मभेश्वरोवा॥ ॥इदमृक्षुर्मेदालमनिसंवे
तेऽधिताये त्विदंवाचयिष्येतिधर्म्मशास्त्रमतेहिना॥ ॥ ॥
इतेऋक्षऋषिस्मृतिस्समाप्तम्॥ ॥ ॥संवत्१६१८मिति१४८२
मुक्तनभसंवत्सरेवैशाषवदि७नविदिने॥लिखितंपंडितश्री
कीर्त्तिस्थानापंडितश्रीनभवेदसुतश्रीवास्तव्य॥ ॥शुभम
यादृशीपुस्तकंदृष्वातादृशीलिखितंमया॥यदिशुद्धमशु
मदोषोनदीयेता॥ ॥स्मृतिशास्त्रेलिखितासर्व्वगापहरेंमल

॥इतिऋक्षऋषिस्मृतिः॥ ४३